

תורה אור • פרשת בראשית • מאמר 4

להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם משאר כל...

...להבין מדוע יצירת גוף האדם שונה

הצמחים ובעלי החיים נוצרו שלמים, גוף ונפש יחד, מפני שמדרגותיהם סמוכות זו לזו; גוף האדם נוצר תחילה כעפר חסר חיים, משום שרק הנשמה העליונה ביותר, ששורשה בחכמה עילאה, יכולה לרדת אל הגוף הדומם הנמוך ביותר — ומשם להעלות את הבריאה כולה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

Likkutei Torah

הפרשה החסידית

likuteitorah.com/he/torah-ohr/bereishis/4/

הנקודה

הצמחים ובעלי החיים נוצרו שלמים, גוף ונפש יחד, מפני שמדרגותיהם סמוכות זו לזו; גוף האדם נוצר תחילה כעפר חסר חיים, משום שרק הנשמה העליונה ביותר, ששורשה בחכמה עילאה, יכולה לרדת אל הגוף הדומם הנמוך ביותר – ומשם להעלות את הבריאה כולה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל מדוע גוף האדם נוצר תחילה כעפר חסר חיים, ואילו הצמחים ובעלי החיים יצאו מן הארץ כשהם שלמים ובעלי חיות. ארבעת סוגי הבריאה – דומם, צומח, חי ומדבר – מקבילים לארבע אותיות שם הוי". הצומח והחי הם מדרגות סמוכות, ולכן גוף החי ונפשו יכלו להיווצר יחד; נשמת המדבר רחוקה מאוד מן הצומח, והיא יכלה להתחבר רק לדומם. כך מתממשת תכלית האדם: בדומה למנוף המרים קיר מן הקורה התחתונה ביותר שלו, הנשמה נכנסת אל החומר הנמוך ביותר כדי להעלות את הניצוצות שבכל הבריאה. אותו דפוס מופיע גם בנפש – באותיות, במדות ובשכל – וגם בספירות: המדות מתהוות מבינה בדרך של סיבה ומסובב, אך מלכות, "האותיות", נמשכת ישירות מחכמה – "בחכמה יסד ארץ". מלאכים, שגופם ונפשם קרובים זה לזה, אינם יכולים לשנות גוף גשמי; נשמות ישראל, שמקורן בפנימיות, יכולות לעשות זאת. נשמת אדם היא מחכמה עילאה, שם ע"ב, ושני השמות "הוי" אלקים" מחברים את חכמה עם מלכות.

מבנה

1	השאלה: מדוע גוף האדם נוצר באופן שונה	¶11-6
הצמחים ובעלי החיים נוצרו שלמים כדיבורו של ה'; גוף האדם היה תחילה עפר חסר חיים. ארבע מדרגות הבריאה מקבילות לאותיות הוי"; הצומח והחי סמוכים זה לזה ויכלו להיווצר יחד, אך המדבר רחוק מדי מן הצומח.		
2	מדוע הגוף דומם: העלאת הבריאה כולה	¶17-9
האדם הוא תכלית הבריאה, ותפקידו להעלות את הניצוצות שבמדרגות התחתונות; כמו בהרמת קיר מן הקורה התחתונה ביותר שלו, הנשמה נכנסת אל החומר הנמוך ביותר. היו"ד מתחברת לה"א האחרונה, שכן תחילתן נעוצה בסופן.		
3	"בחכמה יסד ארץ" ושני השמות	¶10-12
הארץ (דומם) מיוסדת בחכמה והשמים (צומח) בתבונה; לכן אדם, שנשמתו מחכמה עילאה, החל את חייו כגולם, ויצירתו הצריכה שני שמות.		
4	ארבע המדרגות בנפש ובספירות	¶13-17
בנפש, האותיות הן דומם, המדות צומח והשכל חי; למעלה מקבילות להן מלכות, ז"א ואמא. המדות מתעברות וניזונות מן השכל, אך אין לאותיות כל יחס אליו; רק המדרגה העליונה ביותר יכולה לרדת אל הנמוכה ביותר.		
5	מלאכים ונשמות: תכלית הביטול	¶18-23
למלאכים גופים רוחניים יותר, של אש ואוויר. תכלית הבריאה היא ביטול היש לאין, והתחברות האורות והכלים בתיקון. רק נשמות שמקורן בפנימיות הכלים יכולות לשנות גוף גשמי; גופיהם ונפשותיהם של המלאכים נוצרו יחד ממלכות דאצילות.		

6 מלכות והאותיות באות ממקור נעלה יותר

מחכמה ועד המדות מתקיימת השתלשלות של עילה ועלול, אך האותיות באות מעצמות הנפש ויכולות לבטא רעיונות הפוכים. לכן מלכות מיוסדת ישירות על ידי חכמה ("אבא יסד ברתא"); מובחנות כאן שתי מדרגות של חכמה ושני סוגי "אדם"

7 אדם כחכמה עילאה; הדפוס בכל המדרגות

אדם הוא חכמה עילאה, שם ע"ב, ולכן גופו היה דומם; שני השמות מחברים את חכמה עם מלכות. למעלה ולמטה כאחד, מדרגות סמוכות נוצרות יחד, ואילו הנשמה העליונה ביותר נכנסת לאחר מכן אל הגוף הנמוך ביותר.

מושגים

דומם, צומח, חי, מדבר דומם צומח חי מדבר ארבעת סוגי הבריאה, המקבילים לארבע אותיות הוי', שהמאמר מוצא גם בנפש (אותיות, מדות ושכל) ובספירות (מלכות, ז"א, בינה וחכמה)

השתלשלות של עילה ועלול השתלשלות של עילה ועלול ההמשכה ההדרגתית שבה כל מדרגה נמשכת מזו שלמעלה ממנה, כפי שהמדות נמשכות מן השכל; מלכות והאותיות אינן נוצרות בדרך זו

תחילתן נעוצה בסופן נעוץ תחלתן בסופן ממאמר ספר יצירה: המדרגה העליונה ביותר מתחברת ישירות לנמוכה ביותר; לכן חכמה מייסדת את ה"ארץ" והנשמה העליונה ביותר נכנסת אל הגוף הנמוך ביותר

ביטול הישביטול היש

תכלית ירידת העולמות: שהמציאות הנבראת תתבטל לפני ה', כפי שהאורות והכלים מתחברים בעולם התיקון

החיצוניות והפנימיות של הכלים החיצוניות והפנימיות של הכלים נשמות המלאכים באות מחיצוניות הכלים ואינן יכולות לשנות גוף גשמי; הנפש האלקית באה מן הפנימיות ויכולה לעשות זאת

שני סוגי אדם שם מ"ה ושם ע"ב

"אדם" כתפארת, שם מ"ה של ז"א, ואדם הראשון כחכמה עילאה, שם ע"ב

קטע 1 • 11-6

השאלה: מדוע גוף האדם נוצר באופן שונה

1 להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם¹ משאר כל הנבראים כמו הצומח והחי שכולם נברא גופם ע"י מאמר² ה'

כדי להבין מדוע יצירת גוף האדם שונה מיצירתם של כל שאר הנבראים, כגון הצומח והחי, שגופם נברא באמצעות מאמרו של ה',

המאמר פותח בשאלה: מדוע גוף האדם נוצר באופן שונה מכל שאר הנבראים? הצמחים ובעלי החיים נבראו ישירות באמצעות הדיבור של ה' — מאמרו — הגוף והחיים יחד.

כמ"ש ביום ג' תדשא הארץ דשא עשב מזריע כו' עץ עושה פרי כו' ויהי כן³ וכן ביום חמישי ישרצו המים שרץ נפש חיה⁴ כו'.

כמו שכתוב ביום השלישי: "תדשא הארץ דשא עשב מזריע כו' עץ עושה פרי כו' ויהי כן"; וכך גם ביום החמישי: "ישרצו המים שרץ נפש חיה..."

הפסוקים שעליהם מסתמכים: ביום השלישי אמר ה' "תדשא הארץ דשא" (בראשית א, יא), וביום החמישי "ישרצו המים" (בראשית א, כ). בשני המקרים היצור החי עולה בשלמותו מתוך יסודו, לפי ציווי ה'.

2 וכן בכולם הרי שהארץ הוציאה את העשבים ואת האילנות כאו"א כמו שהוא אח"כ עם הנפש הצומחת שבו

וכך בכולם: הארץ הוציאה את העשבים ואת העצים, כל אחד ואחד כפי שהוא לאחר מכן, ובתוכו נפש הצומחת

כל צמח יצא מן הארץ כבר בצורתו הסופית, יחד עם "נפש הצומחת" שבו — כוח החיים המאפשר לו לגדול

וכן גם הבע"ח הוציאה הארץ ג"כ כמו שהן חיים את הדוב ואת הארי כו' וגם המים שרצו כן שרץ נפש חיה⁵ הם הם הדגים ג"כ

וכך גם בעלי החיים: הארץ הוציאה אותם כפי שהם, חיים — את הדוב ואת האריה כו'; וגם המים שרצו כך "שרץ נפש חיה", והם הדגים

כך גם בעלי החיים שביבשה והדגים: הארץ והמים הוציאו אותם כשהם כבר חיים, כיצורים השלמים המוכרים לנו

כמו שהן דהיינו הגוף עם הנפש החיונית שבתוכו יחד ע"י מאמר ה' שאמר תוצא הארץ⁶ כו'

כלומר, כפי שהם — הגוף יחד עם הנפש החיונית שבתוכו — מכוח מאמרו של ה', שאמר "תוצא הארץ כו"

"כפי שהם" פירושו הגוף והנפש המחיה אותו יחד, שנוצרו מכוח מאמר אלוקי אחד: "תוצא הארץ נפש חיה" (בראשית א, כד)

ישרצו המים כו' והוא צוה ונבראו⁷ כמו שהן עתה וכמארז"ל בקומתן נבראו.⁸ משא"כ בבריאת האדם שנעשה גופו תחלה בפ"ע עפר בלי שום נפש חיונית בתוכו.

"ישרצו המים כו'". הוא ציווה והם נבראו כפי שהם כיום, וכמאמר רז"ל: "בקומתן נבראו". לא כך היה בבריאת האדם: תחילה נעשה גופו בפני עצמו, עפר, בלי נפש חיונית בתוכו.

חז"ל מלמדים שכל מעשה בראשית נברא "בקומתו", בשלמותו. האדם הוא יוצא מן הכלל: תחילה נעשה גופו לבדו, מעפר חסר חיים.

3 וכמ"ש וייצר ה' אלקים את האדם⁹ עפר מן האדמה וכמארז"ל שעה ראשונה צבר עפרו¹⁰ כו' ומתחלה היה גולם

כמו שכתוב: "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה"; וכמאמר רז"ל: "שעה ראשונה צבר עפרו כו'"; ובתחילה היה גולם,

בפסוק נאמר שהאדם נוצר "עפר מן האדמה" (בראשית ב, ז), והתלמוד מתאר את בריאת אדם לפי שעות: בשעה הראשונה נאסף עפרו, ורק לאחר מכן עוצבה צורתו. קודם שניתנו בו חיים היה גולם — גוף מעוצב אך חסר חיים.

כמ"ש גלמי ראו עיניך¹¹ עד שאח"כ ויפח באפיו נשמת חיים הרי שלא יצא גופו מן הארץ על דרך שהוא עתה להיות בו נפש החיונית והמדברת אלא שלקח עפר ועשה ממנו גוף.

כמו שכתוב: "גלמי ראו עיניך", עד שלאחר מכן "ויפח באפיו נשמת חיים". נמצא שגופו לא יצא מן הארץ כפי שהוא כיום, כשהנפש החיונית והנפש המדברת בתוכו, אלא נלקח עפר ונעשה ממנו גוף.

את הפסוק בתהילים קלט, טז — "גלמי ראו עיניך" — מפרשים כמתייחס לשלב שבו אדם היה חסר חיים. רק לאחר מכן נפח בו ה' חיים; לכן גוף האדם לא יצא מן הארץ כשהוא חי, כפי שיצאו בעלי החיים, אלא נוצר מן העפר בשלב נפרד.

4 ואח"כ נפח נשמה באפו כו'. וזהו בחי' שפלות לגבי האדם שהרי הגוף שלו נמוך במדרגה¹² יותר מגופות הבע"ח שנתהווה בבחינת דומם עד שאח"כ ויפח באפיו¹³ כו'.¹⁴

ואחר כך נפח נשמה באפו כו'. זהו עניין של שפלות ביחס לאדם, שהרי גופו נמוך במדרגה מגופות בעלי החיים, מאחר שנוצר בבחינת דומם, ורק לאחר מכן "ויפח באפיו כו'".

העובדה שגופו נוצר תחילה כעפר חסר חיים מעידה על שפלות: מקורו של גוף האדם נמוך מזה של גוף בעל החיים, שכן תחילתו בדרגת הדומם, כמו האדמה או האבן.

עם היותו מובחר בנבראים¹⁵ וז"ש אחור וקדם¹⁶ כו'. אך להבין זה על מה ולמה נהייתה כן.

וזאת אף שהוא המובחר שבנבראים. ועל כך נאמר "אחור וקדם כו'". אך יש להבין מדוע וכיצד נעשה הדבר כך.

ובכל זאת האדם הוא המובחר שבנבראים. שני הצדדים האלה נרמזים בפסוק "אחור וקדם צרתני" (תהילים קלט, ה): מצד הגוף הוא האחרון והנמוך, ומצד הנשמה הוא הראשון והנעלה. כעת יש להבין מדוע ה' ברא אותו כך.

הענין הוא כי הנה ד' בחי' דצח"ם¹⁷ הם כנגד ד' אותיות דשם הוי"ה. הדומם הוא כמו עפר ואבנים ומתכות שאין לו גידול והצומח הם אילנות ועשבים¹⁸ כו'

העניין הוא שארבע הבחינות — דומם, צומח, חי ומדבר — מכוונות כנגד ארבע אותיות שם הוי". הדומם הוא כגון עפר, אבנים; ומתכות, שאינם גדלים; הצומח הוא עצים ועשבים כו'

התשובה מתחילה בארבע מחלקות הנבראים — דומם, צומח, חי ומדבר, כלומר האדם — המקבילות לארבע אותיות שם הוי"ה (יו"ד, ה"א, ו"ו, ה"א). דברים דוממים, כגון עפר, אבן ומתכת, אינם גדלים; צמחים גדלים

ובע"ה יש להם כ"ז ונוסף ע"ז נפש החי הרוחני.¹⁹ ובמדבר נוסף עוד על כולם נפש השכלית נפש המדברת כו'.²⁰

לבעלי החיים יש את כל אלה, ונוסף על כך נפש חיונית רוחנית. ובמדבר נוספת על כל אלה הנפש השכלית, הנפש המדברת כו'.

לבעלי החיים יש צמיחה, ונוסף עליה נפש רוחנית המחיה אותם. האדם, שהוא ה"מדבר", ניחן גם בנפש שכלית, המתבטאת בדיבור.

5 והנה דרך כלל הבע"ה הם כלולים מב' דברים הגוף שבו הוא בחי' צומח²¹ שהרי נולד קטן ונעשה גדול והנפש שבו היא נפש החי למינה.

והנה, בדרך כלל, בעלי החיים מורכבים משני דברים: הגוף שבהם הוא מבחינת צומח, שהרי הם נולדים קטנים ונעשים גדולים; והנפש שבהם היא נפש החי למינו.

בעל חיים מורכב משני רכיבים: גוף, השייך לדרגת הצומח מפני שהוא גדל מקטן לגדול, ונפש מדרגת החי, המיוחדת למין שלו.

ומה ששניהם יצאו ביחד מן הארץ. דהיינו הגוף עם נפש החי שבו ע"י מאמר ה' כו'

,ומה ששניהם יצאו יחד מן הארץ — כלומר, הגוף עם נפש החי שבתוכו — מכוח מאמרו של ה' כו'

השאלה היא מדוע שני הרכיבים האלה יצאו מן הארץ יחד, בציווי אלוהי אחד.

היינו משום שבחי' צומח וחי עם היותם ב' מדרגות זו למעלה מזו אבל הם²² סמוכי זה לזה.

הרי זה משום שבחינות הצומח והחי, אף שהן שתי מדרגות זו למעלה מזו, סמוכות זו לזו.

הטעם הוא שהצומח והחי הם שתי מדרגות שונות, זו למעלה מזו, אך הן סמוכות זו לזו — אין מדרגה המפרידה ביניהן.

6 ולכן יכולים להתחבר יחד דהיינו שיהיה התהוותם בבת אחת כיון שבחי' צומח הוא סמוך לבחי' חי ואין ביניהם הפסק עוד מדרגה אחרת

ולכן הן יכולות להתחבר יחד, כלומר, להיווצר בבת אחת, מכיוון שבחינת הצומח סמוכה לבחינת החי ואין ביניהן הפסק של מדרגה נוספת.

מכיוון שאין מדרגת ביניים בין הצומח לחי, הם יכולים להתחבר ולהיווצר בפעולה אחת.

לכן נתהוו הבע"ח גופם ונפשם החיונית בבת אחת כנ"ל. משא"כ המדבר רחוק בדילוג הערך מהצומח ולכן לא היי יכול לצאת עם הגוף כאחד:²³

לכן נוצרו בעלי החיים בבת אחת, גופם ונפשם החיונית, כנ"ל. לא כך המדבר, שרחוק מן הצומח בדילוג הערך; לכן לא יכול היה לצאת יחד עם הגוף:

לכן גוף בעל החיים ונפשו המחיה אותו נוצרו יחד. אולם האדם, שהוא "מדבר", רחוק מן הצומח בדילוג — מדרגת החי נמצאת ביניהם — ולכן לא יכול היה להיווצר יחד עם גוף.

קטע 2 • 71-9

מדוע הגוף דומם: העלאת הבריאה כולה

7 ואמנם מה שגופו היה דומם דוקא הוא כי היות ידוע דהאדם הוא תכלית הבריאה²⁴ והיינו להיות הוא מעלה הנצוצות שנפלו בדצ"ח

אולם הסיבה לכך שגופו היה דווקא דומם היא, כידוע, שתכלית הבריאה היא האדם, כלומר, שתפקידו להעלות את הניצוצות שנפלו בדומם, בצומח ובחי

כעת המאמר מסביר מדוע גופו של האדם היה חייב להיות דווקא דומם. האדם הוא תכלית הבריאה: תפקידו להעלות את ה"ניצוצות" — שבירי אור אלוקי החבויים בכל הדברים — שנפלו לעולמות הדומם, הצומח והחי

ע"י שנטפלים לצרכיו לחם לאכול ובגד ללבוש והוא יש בו דעת לעבוד את ה' כו'.

על ידי שהם נעשים טפלים לצרכיו — לחם לאכול ובגד ללבוש — בעוד שיש בו דעת לעבוד את ה' וכו'.

הוא עושה זאת כשהוא משתמש בהם לצרכיו, אוכל לחם ולבוש בגדים, בעוד שיש בו דעת לעבוד את ה'; כשהדברים שהוא משתמש בהם מסייעים לעבודתו, הם מתעלים יחד איתו.

8 ועד"מ כשצריכים להגביה איזה דבר מן הארץ ע"י כלי ההגבהה הנקרא "ליווער"²⁵ צריכים לאחוז בחלקים התחתונים שבו דוקא

ועל דרך משל, כשצריכים להגביה דבר מן הארץ באמצעות כלי ההגבהה הנקרא "ליווער" [מגבה], צריכים לאחוז דווקא בחלקי התחתונים,

משל מהרמת דברים כבדים: כשמשמשים במגבה ("ליווער" ביידיש), צריך לאחוז בחפץ דווקא בחלקו התחתון

כמו בהגבהת כותלי בית שצריכים להתחיל להגביה הקורה התחתון דוקא ואז ממילא יוגבהו גם העליונים הימנו.

כמו בהרמת קירות של בית, שצריכים להתחיל להגביה דווקא את הקורה התחתונה, ואז ממילא יוגבהו גם הקורות שמעליה

כשמרימים את קירות הבית, מרימים את הקורה התחתונה, וכל מה שמונח עליה עולה יחד איתה

משא"כ אם היה מתחיל מאמצע הכותל לא היה מגביה התחתונים. כמו"כ נשמת האדם נתלבשה בגוף שמבחי' דומם היותר תחתון מכולם ויעלה אותו וממילא יתעלה גם הצומח שהוא למעלה מדומם כו'

אבל אם היה מתחיל מאמצע הקיר, לא היה מגביה את החלקים התחתונים. כך גם נשמת האדם התלבשה בגוף שמבחינת הדומם, הנמוכה מכולן, והיא תעלה אותו, וממילא יתעלה גם הצומח, שהוא למעלה מן הדומם וכו'

הרמה מאמצע הקיר הייתה משאירה את חלקו התחתון במקומו. לכן נשמת האדם הושמה בגוף שמקורו במדרגה הנמוכה ביותר, הדומם, כדי שבהעלותו היא תעלה גם את כל מה שמעליו, החל בצומח.

ועי"ש זה נקי מדבר מלשון ידבר עמים²⁶ כלומר שהוא המנהיג את כולם בהיותו מעלה אותם עי' עבודתו כו'.

ומשום כך הוא נקרא "מדבר", מלשון "ידבר עמים", כלומר, הוא המנהיג את כולם, בכך שהוא מעלה אותם באמצעות עבודתו וכו'.

לכן האדם נקרא "מדבר", על שם הביטוי "ידבר עמים תחתיו" (תהילים מז, ד); זהו ביטוי להנהגה ולשלטון: האדם מנהיג את הבריאה כולה ומעלה אותה באמצעות עבודתו את ה'

9 והנה נשמת האדם דוקא יען היותו כחי מדבר הגבוה שבכולם יתלבש בדומם דוקא ולא בצומח

והנה דווקא נשמת האדם, מפני שהיא מבחינת מדבר, הגבוהה מכולן, מתלבשת דווקא בדומם ולא בצומח.

נשמת האדם, שהיא המדרגה הגבוהה ביותר — "מדבר" — מתלבשת דווקא בדומם ולא בצומח.

כי צומח רחוק מבחי' מדבר רק לבחינת החי הוא סמוך כנ"ל שהם בחי' וי' ובחי' ה' עלאה דשם הוי"ה הסמוכה לווי"

כי הצומח רחוק מבחינת מדבר, ורק מבחינת חי הוא סמוך, כנזכר לעיל, שהם בחינת וי' ובחינת ה' עלאה של שם הוי", הסמוכה לו'.

הצומח רחוק ממדרגת המדבר וקרוב רק לחי. באותיות הוי"ה אלה הן הוי' והה' העליונה, הראשונה, הסמוכות זו לזו.

אבל בחינת מדבר הוא יו"ד וקש"י שלמעלה מעלה מן הוי"ו אלא בבחינת ה' תתאה שהוא מקור בחינת דומם הוא מתלבש כי נעוץ תחלתן בסופן^{27,28} דוקא.

אבל בחינת מדבר היא יו"ד וקוצו של יו"ד, שלמעלה מעלה מן הוי'; אלא שהוא מתלבש בבחינת ה' תתאה, שהיא מקור בחינת דומם, כי נעוץ תחלתן בסופן דווקא.

מדרגת המדבר מקבילה ליו"ד ולקוצו של יו"ד, הגבוהים בהרבה מן הוי'. היא נכנסת דווקא בה' האחרונה, מקור הדומם, מפני שכפי שנאמר בספר יצירה, ההתחלה "נעוצה" בסוף: הגבוה ביותר מתחבר ישירות לנמוך ביותר.

קטע 3 • 101-12

"בחכמה יסד ארץ" ושני השמות**10 והענין דכתיב בחכמה יסד ארץ²⁹ כונן שמים כתבונה ושמים וארץ הם רוחניות וגשמיות שהם דרך כלל****דומם וצומח**

והענין הוא שכתוב: "בחכמה יסד ארץ, כונן שמים כתבונה". שמים וארץ הם רוחניות וגשמיות, שבכללות הן דומם וצומח.

במשלי ג, יט נאמר שהארץ נוסדה בחכמה והשמים כוננו בתבונה, כלומר בכינה. שמים וארץ מייצגים את הרוחני ואת הגשמי — ובכללות, את הצומח ואת הדומם.

כי הדומם הוא הגשם היותר אחרון והצומח יש בו איזה רוחניו' ולמעלה היינו ז"ל שהמדות נק' צומח שיש בהן קטנות וגדלות אבל האותיות הם בחי' דומם שאין בהם גידול כו'.

כי הדומם הוא הגשם האחרון ביותר, ואילו בצומח יש מידה מסוימת של רוחניות. ולמעלה, מדובר בז"א ובנוקבא: המדות נקראות "צומח", מפני שיש בהן קטנות וגדלות, אבל האותיות הן בחינת דומם, שאין בו גידול וכו'.

הדומם הוא הגשמי ביותר, ואילו בצומח יש מידה של רוח, שהרי הוא חי וגדל. למעלה, בספירות, מדובר בז"א ובנוקבא: המדות הן "צומח", מפני שהן גדלות מקטנות לגדלות, ואילו האותיות — דיבור, מלכות — הן "דומם", קבועות ואינן גדלות.

11 והנה שמים עם היותם נעלים במדרגה הוא כוננם כתבונה שלמטה מהחכמה ובחכמה יסד ארץ³⁰**שלמטה במדרגה משמים. ולכאורה נהפוך הוא.**

והנה השמים, אף שהם נעלים במדרגה, כונן אותם בתבונה, הנמוכה מחכמה; ובחכמה יסד את הארץ, הנמוכה מן השמים במדרגה. ולכאורה היה צריך להיות להפך!

השאלה היא שהשמים גבוהים יותר, ובכל זאת הם נוצרו באמצעות תבונה, הנמוכה מחכמה, ואילו הארץ הנמוכה נוצרה באמצעות החכמה הגבוהה יותר. לכאורה היה צריך להיות להפך.

אבל הענין מטעם הנ"ל כי היא הנותנת שבחי' המדות מקבלים מהבינה שמהתבוננות מתפעל והוא בחי'

חי וצומח משא"כ החכמה היא למעלה מערך זה

אבל הענין הוא מטעם הנזכר לעיל; ודווקא משום כך הדבר כך: המדות מקבלות מבינה, שהרי ההתבוננות מעוררת אותן, וזו בחינת חי וצומח; ואילו חכמה היא למעלה מסוג זה.

התשובה נובעת מהעיקרון שכבר הוסבר: המדות נובעות מבינה, מפני שהתבוננות ברעיון מעוררת רגש; זהו קשר מדורג וסמוך, מסוג החי והצומח. חכמה היא למעלה מסוג קשר זה.

אבל בה יסד ארץ משום דנתחב"ס כו' ולכן הי' גוף האדם מתחלה דומם דוקא ולא כשאר בע"ח שנתהווה גופם בכח"י צומח מתחלתם ולא הי' דומם

אבל בחכמה יסד את הארץ, משום ש"תחילתן נעוצה בסופן" וכו'. ולכן גופו של האדם היה בתחילתו דווקא דומם, ולא כשאר דווקא מפני שחכמה גבוהה כל כך, היא יכולה לייסד את הנמוך ביותר, כי "תחילתן נעוצה בסופן". לכן גופו של האדם התחיל כדומם, שלא כגופם של בעלי החיים, שגופם נוצר מתחילתו בבחינת צומח ולא היה דומם.

דווקא מפני שחכמה גבוהה כל כך, היא יכולה לייסד את הנמוך ביותר, כי "תחילתן נעוצה בסופן". לכן גופו של האדם התחיל כדומם, שלא כגופם של בעלי החיים, שהיה בבחינת צומח מלכתחילה

משא"כ אדה"ר דכתיב ב'י גלמי ראו עיניך³¹ בחי' גולם ודומם ואח"כ ויפח³² כו' לפי שנשמתו מבחי' ח"ע ובחכמה יסד ארץ.

לא כן אדם הראשון, שעליו נאמר "גלמי ראו עיניך" — בחינת גולם ודומם — ואחר כך "ויפח" וכו', מפני שנשמתו מבחינת חכמה עילאה, ובחכמה יסד ארץ.

גופו של אדם הראשון התחיל כגולם, חסר חיים ודומם, לפני שה' נפח בו חיים, מפני שנשמתו נמשכת מחכמה עילאה — והחכמה היא המייסדת את ה"ארץ", הדומם

12 ובזה יובן מ"ש בכריאת האדם וייצר ה' אלקים ב'י שמות כי להיות התחברות נפשו וגופו מדבר ודומם

הרחוקים זמ"ז בערך יותר מריחוק הגוף מהנפש שכשאר כל הבע"ח כנ"ל שצומח וחי סמוכים יחד

ובזה יובן מה שנאמר בכריאת האדם: "וייצר ה' אלקים", בשני שמות. זאת מפני שנפש האדם וגופו — מדבר ודומם — מתחברים, אף שמדרגותיהם רחוקות זו מזו יותר מן המרחק שבין הגוף לנפש אצל כל שאר בעלי החיים, כנוצר לעיל, שהצומח והחי סמוכים זה לזה;

כך מובן מדוע הפסוק על יצירת האדם משתמש בשני שמות אלו, הוי' ואלקים. נשמת האדם, שהיא מדבר, וגופו, שהוא דומם, רחוקים זה מזה הרבה יותר מנפש החי וגופו, ששייכים למדרגות סמוכות

משא"כ הדומם עם המדבר שרחוקים זמ"ז מהקצה אל הקצה ולכן כדי שיתחברו יחד הוא ע"י ב'

שמות:³³

אבל הדומם והמדבר רחוקים זה מזה, מקצה אל הקצה, ולכן כדי שיתחברו יחד נדרשים שני שמות

המדבר והדומם עומדים בשני קצוות מנוגדים, ולכן חיבורם מצריך שני שמות הפועלים יחד; בהמשך (פסוק 30) המאמר אומר שבאמצעות שני השמות הללו מתחברות חכמה ומלכות

ארבע המדרגות בנפש ובספירות

13 ולהבין בתוס' ביאור³⁴ ענין וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ואח"כ ויפח באפיו נ"ח³⁵ שהגוף

שלו בתחלתו הי' בלא נפש עדיין והי' דומם מעפר גשמי

כדי להבין ביתר הרחבה את ענין "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה", ולאחר מכן "ויפח באפיו נשמת חיים" — גופו המאמר פותח בהסבר שני, עמוק יותר, של אותו פסוק: תחילה היה גופו של האדם עפר דומם וחסר חיים, ורק לאחר מכן נפח בו ה' נשמת חיים.

ואח"כ נתלבשה בו נפש חיה המדברת כו' משא"כ בשאר כל הנברא"י דצומח וחי שגופם ונפשם יצאו כא' מן הארץ כו'.

ולאחר מכן התלבשה בו הנפש החיה והמדברת וכו'; ואילו בשאר הנבראים — הצומח והחי — הגוף והנפש יצאו יחד מן הארץ וכו'.

לעומת זאת, הצמחים ובעלי החיים קיבלו את הגוף ואת הנפש יחד מן הארץ.

הענין יובן בהקדם דכמו שיש בגשמיות ד' בחי' דצח"מ. ככה גם ברוחניו' נמצאים ד' בחי' אלו.

העניין יובן בהקדמת ההסבר שכשם שבגשמיות יש ארבע בחינות — דומם, צומח, חי ומדבר — כך גם ברוחניות נמצאות ארבע בחינות אלו.

הנחת היסוד היא שלארבע הבחינות שבעולם הגשמי — דומם, צומח, חי ומדבר — יש מקבילות בעולם הרוחני, בנפש האדם ובספירות שלמעלה.

14 ועדי"מ בנפש האותיות הן בחי' דומם³⁶ שאין בהם גידול כו' והמדות הן בחי' צומח שהרי התפעלות

קטנה בתחלתה מתלהבת אח"כ עד שתהי' שלהבת עזה כו'

על דרך משל, בנפש: האותיות הן בחינת דומם, שאין בהן גידול וכו'; והמדות הן בחינת צומח, שהרי התעוררות רגשית קטנה בתחילתה מתלהבת לאחר מכן, עד שהיא נעשית שלהבת עזה וכו'.

בנפש האדם, אותיות המחשבה והדיבור הן בבחינת "דומם": מילה נשארת כפי שהיא ואינה גדלה. המדות הן בבחינת "צומח": רגש מתחיל בהתעוררות קטנה ומתפתח לשלהבת עזה.

וצמיחותם הוא מן השכל כמו שהצומח גשמי הי' בתחלה צפון וטמון בארץ ואח"כ יוצא וצומח לחוץ כן המדות הם כלולים ונעלמים תחלה בשכל המולידים ואח"כ יוצאים בגילוי.

צמיחתן היא מן השכל: כשם שהצמח הגשמי היה בתחילה טמון ומוסתר בארץ, ולאחר מכן יצא וצמח החוצה, כך המדות כלולות ונעלמות תחילה בשכל המוליד אותן, ולאחר מכן יוצאות לידי גילוי.

המדות צומחות מתוך השכל, כשם שצמח צומח מן הארץ: בתחילה הן חבויות בתוך הרעיון שמוליד אותן, ולאחר מכן יוצאות אל הגילוי.

15 ובנמשל למעלה המלי נקי דומם וז"א דאצי שהוא המדות נקי צומח והיינו שצומח מן אימא עלאה שהוא בחי השכל העליון שנקי בשם חי

ובמשל שלמעלה: מלכות נקראת "דומם", וז"א דאצילות, שהוא המדות, נקרא "צומח"; כלומר, הוא צומח מאימא עלאה, שהיא בחינת המשל על הספירות דאצילות: מלכות, שהיא הדיבור האלוקי, היא בבחינת "דומם"; ז"א, המדות האלוקיות, הוא בבחינת "צומח", הצומח מאימא עלאה, כלומר מבינה, השכל העליון, הנקרא "חיי"

בהחלת המשל על הספירות דאצילות: מלכות, שהיא הדיבור האלוקי, היא בבחינת "דומם"; ז"א, המדות האלוקיות, הוא בבחינת "צומח", הצומח מאימא עלאה, כלומר מבינה, השכל העליון, הנקרא "חיי"

כמ"ש בחוה כי היא הית' אם כל חי³⁷ וגם החכי נקי חיה כדכתיב והחכמה תחיי³⁸ כוי.

כמו שנאמר על חוה: "כי היא היתה אם כל חי"; וגם חכמה נקראת "חיה", כפי שנאמר: "והחכמה תחיה" וכו'.

בינה נקראת "חיי" על שם חוה, "אם כל חי" (בראשית ג, כ), שכן אימא, האם, היא בינה; וגם חכמה קשורה לחיים, כפי שנאמר: "והחכמה תחיה" (קהלת ז, יב).

16 ונמצא שהצומח עם החי הם סמוכים זל"ז בלי דילוג והפסק מדריגה אחרת אמצעית ביניהן והם מתאחדים ומתדבקים זב"ז מצד עצמותן³⁹ ומהותן

נמצא שהצומח והחי סמוכים זה לזה, בלי קפיצה או הפסק של בחינה אחרת ביניהם, והם מתאחדים ונדבקים זה בזה מצד עצם מהותם.

לכן הצומח — המדות — והחי — השכל — סמוכים זה לזה, אין ביניהם דבר, והם קשורים זה בזה מצד עצם מהותם.

שהרי מתחלה הי' הצומח כלול בחי ממש שהוא ענין העלם המדות בבחי עבור בהשכל כולד הצפון בבטן האם דרך אמו⁴⁰ הוא ממש

שהרי בתחילה הצומח היה כלול ממש בחי; זהו ענין העלמת המדות בבחינת עיבור בתוך השכל, כעובר הטמון בבטן אמו, שהוא ממש "דרך אמו";

תחילה המדות מצויות בהעלם בתוך השכל, בשלב הנקרא "עיבור", כעובר הטמון ברחם אמו, שלפי דברי הגמרא הוא חלק מגופה — "עובר ירך אמו".

וגם אח"כ ביציאתן לחוץ עדיין צריכין לאמן הם בימי יניקה שהשכל מחי ומגדל את המדות והוא קיומן ממש.

וגם לאחר מכן, כשיצאו החוצה, הן עדיין זקוקות לאמן בימי היניקה: השכל מחיה ומגדל את המדות, והוא ממש מקיימן

גם לאחר שהמדות יוצאות, הן עדיין תלויות בשכל, כפי שתינוק תלוי בהנקה: השכל ממשיך להזין ולגדל אותן

17 ולכן גם בגשמיו' במאמר תוצא הארץ נפש חיה⁴¹ יצא גוף הבהמות ונפשותן שהם בחי' צומח וחי כאחד מן הארץ על היותן סמוכים ומתאחדים זע"ז גם בשרשן כנ"ל.

לכן גם בגשמיות, באמירה "תוצא הארץ נפש חיה", יצאו גופות הבהמות ונפשותיהן, שהן בחינות צומח וחי, יחד מן הארץ; שכן גם בשורשן הן סמוכות ומאוחדות זו בזו, כאמור לעיל.

משום כך, באמירה "תוצא הארץ נפש חיה" יצאו גופות בעלי החיים — בחינת צומח — ונפשותיהם — בחינת חי — יחד: גם בשורשם הם מאוחדים.

משא"כ הדומם רחוק מן החי ביותר שהרי בחי' צומח מפסיק ביניהן. ועד"מ האותיות אין להם שייכות כלל להשכל שאינן כמו המדות שהם בערך וסוג קרוב עם השכל.

אבל הדומם רחוק מאוד מן החי, שהרי בחינת צומח מפסיקה ביניהם. ועל דרך משל: לאותיות אין כל שייכות לשכל, והן אינן כמו המדות, שהן קרובות לשכל מבחינת הערך והסוג.

הדומם, לעומת זאת, רחוק מן החי, ובחינת צומח מפרידה ביניהם. בנפש, לאותיות אין קשר לשכל, ואילו המדות קרובות אליו במהותן.

וראוי הוא שיהי' התהוות ההתפעלות מן השכל כמ"ש לפי שכלו יהולל איש.⁴² ועי"כ הם סמוכים זל"ז כנ"ל.

וראוי שההתעוררות הרגשית תתהווה מן השכל, כפי שנאמר: "לפי שכלו יהולל איש". לכן הם סמוכים זה לזה, כאמור לעיל.

טבעי שרגשות ינבעו מן ההבנה — "לפי שכלו יהולל איש" (משלי יב, ח) — ולכן השכל והמדות סמוכים זה לזה.

אבל האותיות הן הנה ממהות וסוג אחר כי הם גשמיים ממש ואין להם שייכות למהות השכל (ועמ"ש"ל בד"ה בכ"ה בכסליו⁴³ גבי נרות וקטורת)

אבל האותיות הן ממהות ומסוג אחרים, שכן הן גשמיות ממש ואין להן כל שייכות למהות השכל (וראה מה שנתבאר לעיל בד"ה בכ"ה בכסליו בעניין הנרות והקטורת).

האותיות, לעומת זאת, שייכות לסדר אחר לגמרי; אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו לחנוכה, העוסק בנרות ובקטורת, להרחבה בעניין ההבדל בין האותיות לשכל.

ולכן גוף האדם שהי' דומם וגולם נתהווה כמו שהוא בלא נפש החיונית כי לא יכלה נפש החיה כלל להתחבר עמו.⁴⁴

לכן גוף האדם, שהיה דומם וגולם, נוצר כפי שהוא, בלי הנפש החיונית, משום שהנפש החיה לא יכלה כלל להתחבר אליו.

לכן גוף האדם, בהיותו דומם, נוצר ללא חיים; אפילו הנפש הבהמית לא יכלה להתחבר אליו.

אמנם אח"כ נתלבשה בו נפש האדם עם היותה בחי' מדבר שהוא למעלה בערך גם מן החי.⁴⁵

אולם לאחר מכן התלבשה בו נפש האדם, אף שהיא בחינת מדבר, הנעלית במעלתה אפילו מן החי.

ובכל זאת, נפש האדם, הנעלית אפילו מן הנפש הבהמית, נכנסה בו לאחר מכן — והדבר מעורר תמיהה.

אבל הענין כי היא הנותנת שבבחי' שלמטה מטה ביותר א"א שירד וישפיל א"ע שם רק מי שהוא גבוה בערך ביותר

אלא שהעניין הוא שדווקא משום כך, אל הדרגה הנמוכה ביותר אינו יכול לרדת ולהשפיל את עצמו אלא מי שנעלה ביותר במעלתו.

העיקרון הוא שרק דבר הנעלה ביותר יכול לרדת אל המקום הנמוך ביותר

ולכן בגוף שמבחי' דומם היותר נמוך במדרגה נתלבשה נפש המדכרת הגבוה מכולן משא"כ בצומח שלא נתלבשה בו רק נפש החיה.

לכן אל הגוף שבבחינת דומם, הנמוכה ביותר במדרגה, התלבשה נפש המדכרת, הנעלה מכולן; ואילו בצומח התלבשה רק נפש החיה.

לכן הגוף הנמוך ביותר קיבל את הנפש הנעלית ביותר, ואילו הגוף הצומח קיבל רק נפש חיונית

רק שאותה הנפש יצאה כאחד עם הגוף אבל בדומם אינו כן שלא יצאה הנפש המדכרת עמו כא' רק שאח"כ נתלבשה בו כו':

אלא שאותה נפש יצאה יחד עם הגוף; אבל בדומם אין הדבר כך: נפש המדכרת לא יצאה עמו יחד, אלא התלבשה בו לאחר מכן וכו'.

ההבדל הוא שנפש החיה יצאה יחד עם גופה, ואילו נפש המדכרת נכנסה לגוף הדומם רק לאחר מכן

קטע 5 • 181-23

מלאכים ונשמות: תכלית הביטול

18 וביאור כל זה הנה יובן ע"פ ענין ההפרש שבין מלאכים⁴⁶ לנשמות. כי הנה המלאכים נק' בשם חיות ובהמות⁴⁷ כמ"ש פני ארי' אל הימין⁴⁸ ופני שור מהשמאל כו'.

ביאור כל זה יובן על פי ההבדל בין מלאכים לנשמות. המלאכים נקראים חיות ובהמות, כפי שנאמר: "פני אריה אל הימין ופני שור מהשמאל" וכו'.

כדי להבהיר את כל העניין, המאמר משווה בין מלאכים לנשמות. המלאכים נקראים "חיות" ובהמות, כפי שמתואר בחזון המרכבה של יחזקאל, שפניה אריה ופניה שור

והם מורכבים ג"כ מגוף ונפש ונק' חומר וצורה⁴⁹ כמו בנ"א. רק שההפרש ביניהם לבנ"א הוא שגופם רוחני יותר.⁵⁰

גם הם מורכבים מגוף ונפש, הנקראים חומר וצורה, כמו בני אדם; אלא שההבדל בינם לבין בני אדם הוא שגופם רוחני יותר

גם למלאכים יש "גוף" ו"נפש" — חומר וצורה — כמו לבני אדם, אלא שגופם רוחני יותר

19 וכמ"ש הרמב"ן⁵¹ ע"פ עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוחט⁵² שמרוחניות שני היסודות אלו אש ורוח⁵³ נעשה גופות המלאכים יש מהן שגויתם מבחי' רוח והוא כמו מחנה מיכאל ויש שמבחי' אש וכמו מחנה גבריאל⁵⁴ כו'.

וכפי שכותב הרמב"ן על הפסוק "עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוחט": גופות המלאכים עשויים מהרוחניות של שני היסודות האלה, אש ואוויר; יש שגופם מבחינת אוויר, כמו מחנה מיכאל, ויש שמבחינת אש, כמו מחנה גבריאל וכו'.

הרמב"ן מסביר את הפסוק "עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוחט" (תהילים קד, ד) כמתאר את גופות המלאכים, העשויים מהמהות הרוחנית של שני יסודות: אש ואוויר (רוח, כלומר גם "רוח"). מחנה מיכאל הוא מבחינת אוויר, ומחנה גבריאל מבחינת אש.

משא"כ גופות בני"א הם מגשמיות ד' יסודות ארמ"ע. אמנם הסבה לזה למחנתנו להם גופות רוחניות מלישראל.

ואילו גופות בני האדם עשויים מהגשמיות של ארבעת היסודות: אש, רוח, מים ועפר. אך מה הסיבה לכך — מדוע ניתנו להם — לעומת זאת, גופות בני האדם עשויים מכל ארבעת היסודות הגשמיים: אש, רוח, מים ועפר. אם כן, מדוע קיבלו המלאכים גופות רוחניות?

יותר משל עם ישראל, שמעלתו גבוהה יותר?

כי הנה תכלית הירידה⁵⁵ בהשתלשלות העולמות הוא רק כמ"ש ולכבודי בראתיו⁵⁶ כו' דהיינו להיות ביטול היש

היא שתכלית הירידה בהשתלשלות העולמות היא רק כפי שנאמר: "ולכבודי בראתיו..." כלומר, שיהיה ביטול היש

התשובה מתחילה בתכלית הירידה של העולמות כולם: "לכבודי בראתיו" (ישעיהו מג, ז) — שה"ש"י, תחושת הבריאה שהיא מציאות נפרדת, יתבטל לפני ה'

וזהו עיקר ענין עולם התקון יחוד והתכללות אורות וכלים שהן דרך כלל בחי' אין ויש

וזהו עיקר ענינו של עולם התיקון: יחוד והתכללות של אורות וכלים, שהם בדרך כלל בחינת אין ויש

זהו עיקרו של עולם התיקון: האורות והכלים מתאחדים ונכללים זה בזה. האורות הם "אין", בביטול; והכלים הם "יש", מוגדרים ונבדלים

כי האורות הן בחי' הארו' והמשכות א"ס ב"ה והן בבחי' ביטול והכלים הם בחי' יש חו"ב חו"ג.^{57, 58}

שהרי האורות הם בחינת האורות והמשכות מאין סוף, והם בבחינת ביטול; והכלים הם בחינת יש: חכמה ובינה, חסד וגבורה

האורות הם האורות מאין סוף ונשארים בביטול מוחלט; הכלים הם הספירות המוגדרות — חכמה ובינה, חסד וגבורה — שלכל אחת מהן אופי מובחן משלה

20 והנה בעולם התהו לא יכלו הכלים להכיל את האורות דהיינו שלא הי' היש נכלל ובטל אל

והנה בעולם התהו לא יכלו הכלים להכיל את האורות; כלומר, הי"ש לא נכלל ולא התבטל בתוך

בעולם התהו, השלב שקדם לעולם המסודר, הכלים לא יכלו להכיל את האורות: הי"ש לא התמזג עם ה"אין"

האין ועיקר ענין התקון הוא להיות התכללות האורות עם הכלים וכן להיות התכללות חו"ג שמאלא וימינא כו' שהוא בחי' ביטול היש לאין.

ה"אין". ועיקר ענינו של התיקון הוא שהאורות יכללו בכלים, וכן שתהיה התכללות של חסד וגבורה, שמאל וימין וכו'; וזהו ביטול היש לאין.

תיקון פירושו שהאורות והכלים מתכללים זה בזה, וכן שהמדות המנוגדות, חסד (ימין) וגבורה (שמאל), נכללות זו בזו. התכללות זו היא עצמה ביטול היש לאין.

21 וגם המלאכים יש להם עבודה זו לבטל היש והגוף שלהם ע"י נשמתם שהיא מבחי' אין ונלקחה מחיצוניות הכלים.

גם למלאכים יש עבודה זו: לבטל את היש, את גופם, באמצעות נשמתם, שהיא מבחינת "אין" ונלקחה מחיצוניות הכלים.

גם המלאכים עובדים לבטל את היש שלהם, את גופם, באמצעות נשמתם, שהיא בחינת "אין"; אך נשמתם באה מחיצוניות הכלים.

וכן גם ישראל צריכין לבטל היש שהוא הגוף הגשמי שלהם ע"י נפשם האלקית שהיא בעצמה א"צ תקון לפי שהיא בבחי' אין כו' ונלקח' מפנימי' הכלי' הגבה למעלי' ממקור מחצב נפשות המלאכים.

וכן גם ישראל צריכים לבטל את היש, שהוא גופם הגשמי, באמצעות נפשם האלקית, שאינה זקוקה בעצמה לתיקון, משום שהיא בבחינת "אין" וכו', ונלקחה מפנימיות הכלים, ממקור גבוה ממקור חציבת נשמות המלאכים.

גם עם ישראל צריכים לבטל את גופם הגשמי באמצעות הנפש האלקית, שאינה זקוקה בעצמה לתיקון; היא באה מפנימיות הכלים, ממקור גבוה יותר ממקור נשמות המלאכים.

22 ולכך יכולה להפוך ולכבש⁵⁹ גם גוף גשמי משא"כ המלאכי' אילו היה להם גוף גשמי לא היו יכולים להפכו כלל ולהיות בביטול היש אלא היו נופלים ממדרגתם לגמרי.

ולכן היא יכולה להפוך ולכבוש גם גוף גשמי; ואילו המלאכים, אילו היה להם גוף גשמי, לא היו יכולים להפוך אותו כלל ולהביאו לביטול היש, אלא היו נופלים ממדרגתם לגמרי.

מכיוון ששורשה של הנפש האלקית גבוה כל כך, היא יכולה להפוך ולכבוש גם גוף גשמי וגם. מלאך שהיה נתון בגוף גשמי לא היה יכול לזכך אותו; הגוף היה מוריד אותו ממדרגתו.

רק נשמות האדם דוקא מצד מעלת נשמתם עלו במחשבי⁶⁰ כו' יכולים להפוך גם גוף גשמי.

רק נשמות האדם דווקא, מצד מעלת נשמתן, ש"עלו במחשבה" וכו', יכולות להפוך גם גוף גשמי.

רק נשמות האדם, ש"עלו במחשבה" לפני הבריא (בראשית רבה א, ד), מסוגלות להפוך חומר גשמי.

23 וכמשל מדורת אש גדולה שמאירה למרחוק יותר מקטנה כו'. ונמצא מוכן עכ"פ שגוף ונפש של המלאכים הן קרובים בערך זל"ז ונתהוו כאחד ממש ממקורם היא בחי' מל' דאצי'

וכמו במשל של מדורת אש גדולה, המאירה למרחק רב יותר ממדורה קטנה וכו'. ומכל מקום מוכן שגוף ונפש המלאכים קרובים זה לזה בערכם, ונוצרו ממש כאחד ממקורם, שהוא בחינת מלכות דאצילות

כשם שאש גדולה מאירה למרחק רב יותר, כך נשמה גדולה יותר מגיעה למטה. גופות המלאכים ונשמותיהם קרובות זו לזו בערכן, ולכן נוצרו כאחד ממקורן, מלכות דאצילות.

שהיא אם כל חי⁶¹ דבי"ע שע"ז נאמר תוצא הארץ נפש חיה⁶² פי' ארץ העליונה שהיא המל' תוצא נפש כל חיה הם המלאכים שנק' חיות ויצאו ביחד גופם עם נשמתם

שהיא אם כל חי של בריאה, יצירה ועשיה. ועל כך נאמר "תוצא הארץ נפש חיה": כלומר, הארץ העליונה, שהיא המלכות, תוציא את נשמתו של כל חי — אלה המלאכים, הנקראים "חיות" — וגופם יצא יחד עם נשמתם

מלכות דאצילות היא "אם כל חי" של שלושת העולמות התחתונים, בריאה, יצירה ועשיה. "תוצא הארץ נפש חיה" נדרש כאן על מדרגה זו: "הארץ העליונה", המלכות, מוציאה את המלאכים, הנקראים "חיות", גוף ונשמה יחד.

כי הגוף שהוא בחי' צומח⁶³ הוא אצל וסמוך לבחי' החי כנ"ל שהצומח הי' כלול בחי' בבחי' עבור כו'.

מפני שהגוף, שהוא בחינת צומח, סמוך וקרוב לבחינת חי, כנוצר לעיל, שהצומח היה כלול בחי' בבחינת עיבור וכו'.

גופותיהם הם מבחינת צומח, הסמוכה לבחינת חי של נשמותיהם, שכן הצומח היה כלול תחילה בחי', כבעיבור.

קטע 6 • 24-29

מלכות והאותיות באות ממקור נעלה יותר

24 וכמו"כ יובן גם למעלה יותר בחיון עלאין שהם האבות שהן הן המרכבה⁶⁴ והיינו בבחי' אצי' והיו כלולים מתחלה ג"כ בבטן אימא עלאה בחי' עבור ואח"כ יצאו לגילוי.

וכך יובן גם למעלה יותר, בנוגע לחיות העליונות, שהם האבות, "הן הן המרכבה"; כלומר, בבחינת אצילות: גם הם היו תחילה כלולים בבטן אימא עלאה בבחינת עיבור, ואחר כך יצאו לגילוי.

אותו דפוס מתקיים גם למעלה יותר, באצילות: "החיות העליונות" של המרכבה האלקית הן האבות, כלומר המידות האלקיות שאברהם, יצחק ויעקב ביטאו. מידות אלה היו תחילה בעיבור בתוך אימא עלאה (בינה), ולאחר מכן יצאו לגילוי.

ואז הם בבחי' יניקה כו' והיינו ענין צומח וחי הסמוכים זה לזה שנמשכים זמ"ז בדרך השתלשלות עו"ע כו'.

ואז הם בבחינת יניקה וכו'. וזהו ענין צומח וחי, הסמוכים זה לזה, הנמשכים זה מזה בדרך השתלשלות של עילה ועלול וכו'.

לאחר שיצאו הם "יונקים" מן השכל. זהו היחס שבין צומח לחי, מדרגות סמוכות זו לזו: כל מדרגה נמשכת מהעליונה ממנה בדרך של עילה ועלול.

משא"כ בחי' הדומם שהיא בחי' המלי' היא מובדלת בערך מהם ואינה נמשכת בבחי' השתלשלות עו"ע כדרך המשכת המדות מהשכל.

אבל בחינת הדומם, שהיא בחינת המלכות, מובדלת מהם בערכה ואינה נמשכת בדרך השתלשלות של עילה ועלול, כפי שנמשכות המידות מן השכל.

מלכות, בחינת "דומם", שונה: היא אינה תוצאה פשוטה של המדרגה שמעליה, כפי שהמידות הן תוצאה של הבינה

כי מן החכמה ולמטה הוא בחי' השתלשלות עו"ע חכ' ואח"כ בינה ואח"כ דעת עד שאח"כ נמשכים המדות כו'

שהרי מחכמה ולמטה יש השתלשלות של עילה ועלול: חכמה, אחר כך בינה, ואחר כך דעת, עד שלאחר מכן נמשכות המידות, וכו'.

מחכמה ולמטה הספירות משתלשלות זו מזו כסיבה ומסובב: חכמה מולידה בינה, אחר כך דעת, ואלה מולידות את המידות

עד בחי' המלי' ולא עד בכלל כי התהוות המלי' שהיא בחי' אותיות דבר ה' אינן מסוג וערך הבחינה שלמעלה ממנה עד שיתכן לומר שתהא

עד בחינת המלכות, אך לא עד בכלל. כי התהוות המלכות, שהיא בחינת האותיות של דבר ה', אינה מאותו סוג ומעלה של הבחינה שלמעלה ממנה, כך שניתן לומר שהיא

אבל ההשתלשלות נעצרת לפני המלכות. המלכות היא ה"אותיות" של דבר ה', דיבורו, והאותיות אינן מאותו סוג של המדרגה שמעליהן

נמשכת בדרך עו"ע וכמשל האותיות הגשמיים שאינן מערך המדות והשכל כו' אלא שהתהוותן הוא מלמעלה יותר והיינו מעצמיות הנפש שקבועים בה כ"ב אותיות אלו.

נמשכת בדרך של עילה ועלול. הדבר דומה לאותיות הגשמיות, שאינן מערך המידות והשכל וכו'; אלא שהתהוותן היא ממקום עליון יותר, כלומר, מעצמות הנפש, שבה קבועות עשרים ושתיים האותיות הללו

בדומה לכך, אותיות האדם אינן תוצר של רגשותיו או רעיונותיו. מקורן במדרגה גבוהה יותר, עצמות הנפש, שבה קבועות בטבעיות עשרים ושתיים האותיות

כי הגם דאח"ע מהגרונ⁶⁵ כו' היינו שהם באים ומתלבשים במוצאות אלו אבל שרשם בנפש כידוע ומבואר באגה"ק ע"פ ויעש דוד שם.^{66,67}

שהרי אף שאותיות אח"ע הן מהגרונ וכו', פירוש הדבר שהן באות ומתלבשות במוצאות הללו; אך שורשן בנפש, כידוע ומבואר באיגרת הקודש על הפסוק "ויעש דוד שם", עיין שם

אותיות הגרונ (אח"ע) והקבוצות האחרות מתבטאות באמצעות איברי הדיבור בלבד; שורשן בנפש עצמה, כמבואר באיגרת הקודש, איגרת ה'.

25 ולכן אותיות שוים יכולים להורות על ב' שכליים הפכים רק בשינוי הצרופים בהקדמת ואיחור אות זה

מזה

לכן אותן אותיות עצמן יכולות לבטא שני רעיונות מנוגדים, באמצעות שינוי צירופן בלבד, על ידי הקדמת אות אחת לאחרת או איחורה לה,

הוכחה לכך שהאותיות אינן קשורות בהכרח לרעיונות מסוימים: אותן אותיות עצמן יכולות לבטא רעיונות מנוגדים רק באמצעות שינוי סדרן.

אע"פ שהן הן אותן האותיות ממש ויהיה שינוי גדול בההשכלה מהפוך להפוך כמו מאש למים שזהו חסד וזהו גבורה כו'.

אף שהן אותן אותיות ממש, עשוי לחול שינוי גדול ברעיון, מקצה לקצה, כמו מאש למים — זו חסד וזו גבורה וכו'.

אותן אותיות, בסדר שונה, יכולות לבטא רעיונות מנוגדים כמו אש ומים: האחד מבטא חסד והאחר גבורה.

26 והטעם מפני שבאמת גוף ועצם האותיות אין להם שייכות למהות השכל כלל עד שיתכן לומר שאותיות

אלו שייכים לשכל זה דוקא ולשכל שכנגדו יצטרכו אותיות אחרים כדרך

הטעם לכך הוא שבאמת, לגוף האותיות ולעצמותן אין כל קשר למהות השכל, עד שאפשר יהיה לומר שאותיות אלה שייכות דווקא לרעיון הזה, ולרעיון המנוגד לו יהיה צורך באותיות אחרות, כפי שקורה

הטעם הוא שאין לאותיות עצמן קשר מובנה לרעיון מסוים, ולכן שום רעיון אינו "בעליהן" של אותיות מסוימות.

שהוא במדות שיש שכל נוטה כלפי חסד ואינו נוטה כלפי גבורה ויש שכל נוטה כלפי גבורה כו' לפי שהן נמשכים בבחי' השתלשלות עו"ע כו'.

במדות: יש רעיון שנוטה לחסד ואינו נוטה לגבורה, ויש רעיון שנוטה לגבורה וכו', משום שהמדות נמשכות בדרך של השתלשלות עילה ועלול וכו'.

המדות שונות מן האותיות: קו מחשבה מסוים מוביל באופן טבעי לחסד או לגבורה, מפני שהמדות נמשכות מן הרעיונות בדרך של עילה ועלול.

27 וכמו"כ למעלה התהוות האותיות אינו בהשתלשלות עו"ע. וכמו שהמדות נמשכים מבינה כי אינם

מערך זה כו'.

וכך גם למעלה, התהוות האותיות אינה בדרך של השתלשלות עילה ועלול, [כפי] שהמדות נמשכות מבינה, שהרי הן אינן באותה מדרגה וכו'.

גם למעלה, מלכות — ה"אותיות" — אינה מתהווה כחוליה בשרשרת הסיבתית, כפי שהמדות נמשכות מבינה; היא אינה שייכת לאותה קטגוריה.

אבל מ"מ לזאת הנה יש בהם מעלה יתירה שהתהוותי הוא ממקור יותר עליון שמשם דוקא הוא שיכול להיות השפלה זו להיות התהוות מדת המלי'.

אך למרות זאת, דווקא משום כך יש בהן מעלה יתרה: התהוותן היא ממקום עליון יותר, שרק ממנו יכולה להיות הנמכה כזאת — התהוות מידת המלכות.

אולם עצמאות זו היא מעלה: מקורה של מלכות במקום גבוה יותר, ורק מקור גבוה יכול לאפשר ירידה כזאת, כלומר התהוות של מלכות, המידה שבאמצעותה נבראים העולמות.

28 והוא מ"ש בחכמה יסד ארץ⁶⁸ כונן שמים בתבונה שבחיי ארץ נמשכת מהחכמה דוקא שהיא למעלה משכל המושג הנקי תבונה שבו כונן שמים שהם המדות.

וזהו שכתוב: "בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה": בחינת "ארץ" נמשכת דווקא מחכמה, שלמעלה מן השכל המושג הנקרא תבונה, שבה כונן את "שמים", שהם המדות.

זהו פירוש הפסוק במשלי ג, יט: "ארץ" — מלכות — נמשכת מחכמה, שלמעלה מן השכל המושג, הנקרא תבונה; ואילו "שמים" — המדות — נמשכים מתבונה.

אע"פ דגם המדות נמשכים מחכי היינו ששם הוא מקורם אבל עיקר התהוותם להיות בהתחלקות כמו שהן עתה הוא מן התבונה.

אף שגם המדות נמשכות מחכמה, פירוש הדבר שמקורן שם; אך עיקר התהוותן, באופן שיהיו מובחנות זו מזו כפי שהן עתה, הוא מתבונה.

גם שורש המדות בחכמה, אך התהוותן בפועל כמדות מובחנות באה מתבונה.

כי החכמה נקי יו"ד שהיא למעלה מהתחלקות עדיין כנקודה שהיא בלתי מתחלקת כידוע והשפעת המדות משם הוא ג"כ בבחי' כללות והוא כדמיון חלק הבן שמהאב נמשך טפה א' לבד רק שהיא כוללת כל גופו

שהרי חכמה נקראת יו"ד, שעדיין היא למעלה מהתחלקות, בדומה לנקודה שאינה מתחלקת, כידוע; וגם השפעת המדות משם; היא באופן כללי ומקיף. הדבר דומה לחלקו של הבן: מן האב נמשכת טיפה אחת בלבד, אך היא כוללת את כל גופו

חכמה מסומלת באות יו"ד, שהיא נקודה בלבד ואינה מתחלקת. מה שחכמה משפיעה למדות עדיין מרוכז וכללי, כמו טיפה אחת מן האב הכוללת בכוח את כל גופו העתידי של הבן.

אבל עיקר בנינו בגידול אבריו להיות כציר פרצוף אדם בהתחלקות האברים הוא מהאם ע"י עבור בבטן האם.

אבל עיקר בנינו, עם צמיחת איבריו עד שיקבל צורת אדם ואיבריו יהיו מובחנים זה מזה, בא מן האם, באמצעות ההיריון ברחם האם.

ההתפתחות לגוף בעל צורה ואיברים מובחנים באה מן האם במהלך ההיריון; כך גם בינה מפתחת את המדות עד שהן נעשות מדות מובחנות.

29 וכך הוא ית' כונן שמים שיהיו המדות מתכוננים היטב כפי שצ"ל בבחי' פרצוף הוא כתבונה דוקא

וכך הוא יתברך "כונן שמים" — שהמדות יתבססו היטב כפי שהן צריכות להיות, במבנה שלם של פרצוף — דווקא "בתבונה"

לכן "כונן שמים" — עיצוב המדות למבנה שלם ומאורגן, פרצוף — הוא פעולתה של תבונה

והיינו ענין עבור המדות בבינה ואח"כ יש ימי יניקה ומוחין כו' והוא ענין צומח וחי שהם סמוכים זל"ז כנ"ל.

וזהו ענין עיבור המדות בבינה, ולאחר מכן באים ימי יניקה ומוחין וכו'; זהו ענין הצומח והחי, הסמוכים זה לזה, כפי שנאמר לעיל.

תהליך זה הוא עיבור המדות בבינה, ולאחריו יניקה והבשלה של המוחין: היחס בין צומח לחי, שהם סמוכים זה לזה

משא"כ המלי' הנה בחכמה דוקא יסודה ממש וכמ"ש בזוהר אבא יסד ברתא^{69,70} דהיינו שכמו שהחכמה נמשכת מאין ליש שלא בדרך השתלשלות.

לעומת זאת, יסודה של מלכות הוא דווקא בחכמה עצמה, וכמו שכתוב בזוהר: "אבא יסד ברתא". כלומר, כשם שחכמה נמשכת מאין ליש שלא בדרך השתלשלות,

מלכות, לעומת זאת, נוסדה ישירות על ידי חכמה, כמאמר הזוהר: "אבא יסד ברתא" — אבא, חכמה, יסד את הבת, מלכות. חכמה עצמה מתהווה "מאין ליש", ולא כתוצאה מדבר שקדם לה

כך גם המלי' שהיא בחינת אותיות יש בזה בחי' זו במה שנמשכת ג"כ מבחי' אין שהרי עפ"י השתלשלות לא היה ראוי להיות התהוות האותיות מהשכל או מהמדות כו'

כך גם במלכות, שהיא בחינת האותיות, יש מעלה זו: גם היא נמשכת מבחינת "אין". שהרי לפי דרך ההשתלשלות לא היה ראוי שהאותיות יתהוו מן השכל או מן המדות וכו'

בדומה לכך, גם מלכות, האותיות, נמשכת "מאין" ואינה תוצאה של השכל או המדות; השתלשלות סיבתית בלבד לא הייתה יכולה להביא להתהוות האותיות מהם

(ומש"ל דגם חכמה נקרא חי' כמ"ש והחכמה תחיה⁷¹ היינו כי בחכמה יש ב' מדרגות בחי' אבא עלאה והוא יו"ד של שם הוי"ה ח"ע אבל בחינה ב' הוא נקי' ישראל סבא ומרומז באות ה' כמ"ש במשנת חסידים מסכת או"א.

ומה שנאמר לעיל שגם חכמה נקראת "חי", ככתוב "והחכמה תחיה", הוא מפני שיש בחכמה שתי מדרגות: בחינת אבא עילאה, שהיא היו"ד של שם הוי", חכמה עילאה; והמדרגה השנייה נקראת ישראל סבא ונרמזת באות ה"א, כמבואר במשנת חסידים, (מסכת אבא ואמא)

הערת אגב: קודם לכן נאמר שגם חכמה נקראת "חי", על פי הפסוק "והחכמה תחיה". זאת מפני שבחכמה יש שתי מדרגות: אבא עילאה, היו"ד של הוי", והמדרגה השנייה, ישראל סבא, הנרמזת בה"א, כפי שמבאר הספר הקבלי משנת חסידים

והנה בחי' ה' הוא בחי' מקור לבחי' חי כמשי"ל שארבעה אותיות שם הוי"ה הן מקור בחי' דצח"מ לכך בחי' זו הבי' דחכמה נקרא גי"כ חי וזהו והחכמה תחיה אבל בחי' ראשונה נקרא מדבר

והנה בחינת ה"א היא מקור לבחינת החי, כפי שנתבאר לעיל, שארבע אותיות שם הוי"ה הן מקור בחינות דומם, צומח, חי ומדבר. (לכן גם המדרגה השנייה הזאת שבחכמה נקראת "חי", וזהו "והחכמה תחיה"; אבל המדרגה הראשונה נקראת "מדבר")

כיוון שה"א היא מקור מדרגת "חי", גם המדרגה השנייה שבחכמה נקראת "חי"; ואילו המדרגה הראשונה, הוי"ד, היא "מדבר"

ולכן אדה"ר היה גופו דומם ממש. כי יש ב' מיני אדם. א' הוא בחי' שם מ"ה שנק' אדם

, ולכן גופו של אדם הראשון היה דומם ממש. שהרי יש שתי בחינות של "אדם". האחת היא בחינת שם מ"ה, הנקראת "אדם"

לכן גופו של אדם הראשון היה דומם ממש. המאמר מבחין בין שתי בחינות של "אדם"; הראשונה היא שם מ"ה, אופן מילוי של הוי"ה שערכו. המספרי 45, כערכה של המילה אדם

כמ"ש כתפארת אדם לשבת בית⁷² שבחי' ת"ת שהוא כללות ז"א הנק' שם מ"ה נקרא אדם.

ככתוב: "כתפארת אדם לשבת בית"; בחינת תפארת, שהיא הכללות של ז"א ונקראת שם מ"ה, נקראת "אדם"

בחינת "אדם" זו היא תפארת, המייצגת את ז"א כולו, ככתוב "כתפארת אדם לשבת בית" (ישעיהו מד, יג). בפסקה הבאה מוסברת בחינת "אדם" השנייה והגבוהה יותר

קטע 7 • 301-32

אדם כחכמה עילאה; הדפוס בכל המדרגות

30 ואמנם בחי' אדה"ר היינו בחי' ח"ע⁷³ שהיא ראשית האצ"י ממש והוא בחי' שם ע"ב. ולכן הוא דוקא שהיה גופו דומם.

אולם בחינת אדם הראשון היא בחינת חכמה עילאה, שהיא ממש ראשית האצילות, והיא בחינת שם ע"ב. לכן דווקא הוא היה זה שגופו היה דומם.

בחינת "אדם" השנייה והגבוהה יותר — אדם הראשון — מקבילה לחכמה עילאה, שהיא ממש ראשית האצילות, ולשם ע"ב, כלומר למילוי. הוי" ביו"דים שערכו המספרי 72. משום כך דווקא גופו היה דומם

כי בחכמה דוקא יסד ארץ⁷⁴ שמהחכמה הוא שיכול להיות התהוות הדומם ואדרבה בדומם דוקא מתלבשת החכמה משא"כ בצומח שהרי כונן שמים הוא בתבונה בלבד.

שהרי דווקא "בחכמה יסד ארץ": מחכמה יכול הדומם להתהוות; ולא זו בלבד, אלא שחכמה מתלבשת דווקא בדומם. לא כן הצומח, שהרי "כונן שמים" הוא "בתבונה" בלבד

מאחר ש"בחכמה יסד ארץ", חכמה מולידה את הדומם ואף מתלבשת דווקא בו; ואילו הצומח, ה"שמים", בא מתבונה בלבד

משא"כ נפש החי לא יכלה להתלבש בגוף שמבחי' דומם שהרי מהבינה לא יכול להיות רק בחי' השתלשלות בלבד עו"ע

לעומת זאת, נפש החי לא הייתה יכולה להתלבש בגוף שמדרגתו דומם, מפני שמבינה יכולה להיות רק השתלשלות של עילה ועלול,

נפש החי, שמקורה בבינה, לא הייתה יכולה להיכנס לגוף דומם, מפני שבינה יכולה להוליד רק באמצעות השתלשלות הדרגתית של עילה ועלול.

והוא בחי' צומח ולא התהוות בחי' המלי' הנקרא דומם שזה אינו אלא מח"ע דוקא כו'.

שהיא בחינת הצומח, ולא התהוות בחינת המלכות, הנקראת דומם; זו באה רק מחכמה עילאה דווקא וכו'.

השתלשלות כזאת מולידה את מדרגת הצומח, ולא את מלכות, הנקראת "דומם"; מלכות נמשכת דווקא מחכמה עילאה.

וז"ש בבריאת האדם דוקא וייצר ה' אלקים בבי' שמות. שבהן ועל ידן הוא התחברות החכ' עם המלי' כו':⁷⁵

וזהו שכתוב דווקא בבריאת האדם: "וייצר ה' אלקים", בשני שמות. בהם ובאמצעותם מתחברת החכמה עם המלכות וכו'.

לכן מופיעים שני שמות בפסוק "וייצר ה' אלקים": באמצעותם מתחברת חכמה עם מלכות — הנשמה הגבוהה ביותר עם הגוף הנמוך ביותר.

31 ונמצא מובן מכ"ז עכ"פ בטוב טעם ודעת מה שנפש החיה יש לה גוף שמבחינת צומח דוקא ונפש המדברת היותר עליונה יש לה גוף מבחינת דומם.

נמצא שמכל האמור מובן היטב, לפחות, בטעם ובדעת, מדוע לנפש החיה יש גוף דווקא מבחינת הצומח, ואילו לנפש המדברת, שהיא עליונה יותר, יש גוף מבחינת הדומם.

סיכום: לנפש החיה יש גוף מבחינת הצומח; לנפש האדם, שהיא עליונה יותר, יש גוף מבחינת הדומם.

כי אדרבה היא הנותנת כי נשמה גבוהה היא שיכולה להתלבש בגוף נמוך דוקא כו'.

אדרבה, דווקא משום כך: נשמה גבוהה היא שיכולה להתלבש דווקא בגוף נמוך, וכו'.

לא למרות מעלתה של הנשמה, אלא דווקא בגללה: רק נשמה גבוהה יכולה להיכנס לגוף נמוך.

וזהו בין למעלה ובין למטה כלומר בין בעולמות עליונים שיש שם דצח"מ והם בחי' מלאכים הנק' בשם חיות ועופות כנ"ל

וכך הוא למעלה ולמטה: הן בעולמות העליונים, שבהם יש דומם, צומח, חי ומדבר — והם בחינת המלאכים, הנקראים בשמות, של חיות ועופות, כפי שהוזכר לעיל,

אותו עיקרון חל גם "למעלה": גם בעולמות העליונים יש ארבע דרגות; המלאכים, הנקראים חיות ועופות, מקבילים לדרגת החי

כמ"ש פני אריה⁷⁶ ופני שור ופני נשר כו' ויש שם בחינת מדבר. ונשמת אדה"ר כולל כל נש"י^{77, 78} כו'. וכולם נולדים מהארץ שהיא מל' דאצילות.

כמו שכתוב "פני אריה ופני שור ופני נשר" וכו', ויש שם גם בחינת מדבר. נשמת אדם הראשון כוללת את כל נשמות ישראל וכו', וכולן נולדות מן ה"ארץ", שהיא מלכות דאצילות.

הדבר ניכר בחזון יחזקאל, שבו מופיעים פני אריה, שור ונשר. יש שם גם בחינת "מדבר": נשמת אדם הראשון, שכללה את כל נשמות ישראל. כולן נולדות מן ה"ארץ" העליונה, מלכות דאצילות.

32 והנה במאמר תוצא הארץ נפש חיה⁸⁰ ועוף יעופף⁸¹ שהוא ענין התהוות נפש החיה אזי הגוף שלה יצא כאחד עם הנפש דהיינו שהיה הגוף בחינת צומח ויצא כיחד עם הנפש.

והנה, באמירה "תוצא הארץ נפש חיה... ועוף יעופף...", שהיא ענין התהוות נפש החיה, יצא גופה יחד עם הנפש; כלומר, הגוף היה מבחינת הצומח ויצא יחד עם הנפש.

למעלה: כשמלכות דאצילות הוציאה את המלאכים ("נפש חיה" ו"עוף"), גופיהם יצאו יחד עם נשמותיהם; גופם הוא מבחינת הצומח.

והיינו מפני שגם הנפש נלקחה מחיצוניות הכלים דמל' לכן גופו ג"כ רוחני והוא בחי' צומח כו'.

וזה מפני שגם הנפש נלקחה מחיצוניות הכלים של מלכות; לכן גם גופה רוחני, והוא מבחינת הצומח וכו'.

הדבר נובע מכך שנשמות המלאכים באות מחיצוניות הכלים של מלכות, ולכן גם גופיהם רוחניים בהתאם.

אבל נפש המדברת של האדם לא נתהוות ביחד עם הגוף רק שאח"כ מתלבשת בגוף דומם דוקא היותר נמוך.

אבל נפש האדם המדברת לא התהוותה יחד עם הגוף; רק לאחר מכן היא מתלבשת דווקא בגוף מבחינת הדומם, הנמוך ביותר.

לעומת זאת, נפש האדם לא התהוותה יחד עם גופו; היא נכנסה לאחר מכן לגוף הנמוך ביותר, מבחינת הדומם.

כי להיותה בעצמה עליונה ביותר ע"כ יכלה לסבול גם גוף גשמי כו' (וכמ"ש ג"כ במ"א שזהו ענין ההפרש בין זיווג נשיקין⁸² שממנו התהוות המלאכים שהוא רוחני ביותר.

ומכיוון שהיא עצמה עליונה מאוד, היא יכולה לסבול גם גוף גשמי וכו'. (וכמו שכתוב גם במקום אחר, שזהו ההבדל בין זיווג נשיקין, שממנו התהוו המלאכים, והוא רוחני ביותר —

מכיוון שהיא עליונה מאוד מצד עצמה, היא יכולה לשאת גוף גשמי. ההערה שבסוגריים מסבירה זאת בדימוי קבלי: המלאכים נולדים מ"זיווג נשיקין", זיווג רוחני לחלוטין בין הספירות.

ומי"מ הוא רק השפעה חיצונית ולכן לא יכולים להתלבש בגוף גשמי. אבל זיווג גופני שממנו נשמות עם היותו השפעה גשמית אבל שרשו בפנימי דייקא וע"כ מתלבשים בגופות כו'.

ובכל זאת הוא רק השפעה חיצונית, ולכן אינם יכולים להתלבש בגוף גשמי; אבל זיווג גופני, שממנו באות הנשמות, אף שהוא (השפעה גשמית, שורשו דווקא בפנימיות, ולכן הנשמות מתלבשות בגופים וכו'.

זיווג זה מעביר השפעה חיצונית בלבד, ולכן המלאכים אינם יכולים להתלבש בגוף גשמי. הנשמות נולדות מ"זיווג גופני" — במונחים קבליים — שאף שהוא "גשמי" יותר, שורשו דווקא בפנימיות; לכן הנשמות נכנסות לגופים גשמיים.

ובין למטה דהיינו בהתהוות דצח"מ גשמיים מהארץ הלזו שנפש החיה יצאה מהארץ ממש דהיינו שחומר וצורה של החי

וכך הוא גם למטה, כלומר בהתהוות הדומם, הצומח, החי והמדבר הגשמיים מן הארץ הזאת: נפש החיה יצאה מן הארץ ממש, — כלומר החומר והצורה של החי

למטה, בעולם הגשמי, אותו עיקרון מתקיים: החומר והצורה של החי — גופו ונפשו החיונית — יצאו מן הארץ עצמה.

שהוא ענין נפשו החיונית וגופו יצאו שניהם מן הארץ כמו שיצא הצומח בחומר וצורה שלו ויצאו שניהם כא' להיות סמוכים וקרובים בערך כנ"ל.

שהם נפשו החיונית וגופו — שניהם יצאו מן הארץ, כפי שהצומח יצא בחומר ובצורתו; ושניהם יצאו יחד, מפני שמעמדם סמוך וקרוב, כפי שהוסבר לעיל.

שניהם יצאו יחד, כפי שהצומח יצא בחומר ובצורתו, מפני שמעמדם סמוך.

אבל במדבר אינו כן כנ"ל שהגוף נתהווה מן הארץ בבחי' דומם ואח"כ נתלבשה בו נפש מלמעלה והיא הנפש המדברת שלא יכלה לשכון בבחי' צומח רק בדומם גשמי כו'.

אבל במדבר אין הדבר כך, כפי שהוזכר לעיל: הגוף התהווה מן הארץ מבחינת הדומם, ולאחר מכן התלבשה בו נשמה מלמעלה — היא הנפש המדברת, שאינה יכולה לשכון בבחינת הצומח, אלא רק בדומם הגשמי וכו'.

אצל האדם הדבר שונה: גופו התהווה מן הארץ כחומר דומם, ולאחר מכן נכנסה בו נשמה מלמעלה; הנפש המדברת אינה יכולה לשכון בצומח, אלא רק בחומר דומם.

והיינו כי גם למעלה מעלה בבחי' אצ"י הוא כמו"כ שהחי מתלבש בצומח והם סמוכים כאחד והוא מ"ש כונן שמים בתבונה⁸³ וארץ יסודתה בהררי קדש⁸⁴ ח"ע כו'.

וזה מפני שגם למעלה, בבחינת אצילות, הדבר כך: החי מתלבש בצומח, והם סמוכים זה לזה כאחד. וזהו שכתוב "כונן שמים בתבונה", ו"ארץ יסודתה בהררי קדש" — כלומר, בחכמה עילאה וכו'.

שורשו של כל זה באצילות: החי (בינה) מתלבש בצומח (המדות) וסמוך אליו, ככתוב "כונן שמים בתבונה"; ואילו ה"ארץ" נוסדה "בהררי קדש" (תהילים פז, א), שהרבי הזקן מזהה עם חכמה עילאה.

בעבודה

האדם הוצב דווקא בגוף הנמוך והגשמי ביותר, כדי שיוכל להעלות את כל מה שמעליו: כשהוא משתמש בלחם ובלבוש לצרכיו ובו בזמן עובד את ה' מתוך הבנה, הוא מעלה את הניצוצות שבדומם, בצומח ובחי; ובאמצעות נפש האלקית עליו לבטל ולשנות את גופו הגשמי — דבר שאפילו מלאכים אינם יכולים לעשות.

שאלות לשיחה

1. מדוע גוף ונפש של בעל חיים יכלו להיווצר יחד, בעוד שגוף האדם היה צריך להיווצר תחילה כעפר חסר חיים?
2. כיצד משל הרמת קיר מן הקורה התחתונה ביותר שלו מסביר את תפקיד האדם כתכלית הבריאה?
3. באיזה מובן אותיות הדיבור הן "דומם", ומה מלמדת יכולתן של אותן אותיות לבטא רעיונות הפוכים על מקורן?
4. מדוע הפסוק "בחכמה יסד ארץ" מייחס את המדרגה הנמוכה ביותר למידה העליונה ביותר?
5. מה יכולה הנפש האלקית לעשות בגוף גשמי שמלאך אינו יכול לעשות, ומדוע?

הערות

פסקה 1

1 להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם

נוסח נוסף של המאמר, שנדפס על פי העתקת מעתיק שהוגחה בכתב ידו של הצמח צדק; לפי ההערה, הדברים מבוארים שם בהרחבה.

הערות קה"ת

הנחה אחרת בסי' מאמרי אדה"י פרשיות ע' טו. בהתחלה: וייצר ה' אלקים [נדפס מכת"י מעתיק מוגה בגוכתי"ק כ"ק הצ"צ] מבאר הענינים בארוכה. ראה לעיל בציונים והערות לכ"ק אדמו"ר זי"ע. המאמר עם הגהות באוה"ת בראשית כרך ו' תתרנ"א, א (מלקו"ת לג"פ כג, ד). חלק מהמאמר נמצא גם בסה"מ תרל"ג ע' רע"א. בד"ה כל שמעשיו מרובים תרנ"ג ע' רכ ואילך. בסה"מ תרנ"ד ע' רנו ואילך. קונטרס ומעין מאמר טו. ראה ד"ה ויגש אליו יהודה תרס"ח (בהמשך תרס"ו ע' תצד). המאמר נמצא בגוכתי"ק כ"ק הצ"צ משנת תקע"א-ב. ד"ה זה נזכר לקמן מד, א. לקו"ת ראה לא, א. ביאוה"י להצ"צ כרך א ע' תכג.

2 הצומח — ע"י מאמר ה'

שם מוסיף הרבי הרש"ב: "ולכן גופם ונפשם נבראו כאחד"

הערות קה"ת

בתרס"ו שם נוסף: "ולכן נברא גופם ונפשם כא"י."

3 תדשא הארץ דשא . . עץ עושה פרי . . ויהי כן

הציווי ביום השלישי, שבאמצעותו הצמיחה הארץ עשבים ועצי פרי. אדמו"ר הזקן מצטט אותו כדי להראות שהצמחים נוצרו שלמים מכוח דבר ה'.

בראשית א':11 Genesis

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דָּשָׁא עֵשֶׂב מְזִירָע וְרֵעַ עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינֵהוּ אֲשֶׁר זָרְעוּבוּ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:

And G-d said: 'Let the earth put forth grass, herb yielding seed, and fruit-tree bearing fruit after its kind, wherein is the seed thereof, upon the earth.' And it was so.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערות קה"ת

בראשית א, יא, א, כד, א, כ. — בסדר זה הובא גם בספר המאמרים ת"ש ע' 61, ומציין ע"ז כ"ק אדמו"ר זי"ע שם בהערה וי"ל דשינה סדר הפסוקים, כדי לסמוך מעשה ארץ זל"ז עכ"ל.

4 ישרצו המים שרץ נפש חיה

הציווי ביום החמישי, שבאמצעותו הוציאו המים דגים ושאר יצורים חיים. הוא מראה שגם בעלי החיים נוצרו שלמים מתוך יסודם, מכוח דבר ה'.

בראשית א':20 Genesis

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי יְרֵקֵי הַשָּׁמַיִם:

And G-d said: 'Let the waters swarm with swarms of living creatures, and let fowl fly above the earth in the open firmament of heaven.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 2

המים הוציאו גם הם נחילים של יצורים חיים, כלומר דגים, כשהם שלמים ובעלי חיים.

בראשית א':20 Genesis

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי יְרֵקֵי הַשָּׁמַיִם:

And G-d said: 'Let the waters swarm with swarms of living creatures, and let fowl fly above the earth in the open firmament of heaven.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

6 תוצא הארץ

"תוצא הארץ נפש חיה למינה". בעלי החיים שביבשה יצאו מן הארץ חיים, הגוף והנפש כאחד.

בראשית א':24 Genesis

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וְרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן:

And G-d said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

7 והוא צוה ונבראו

"כי הוא ציווה ונבראו". הביטוי מובא כדי להדגיש שהנבראים נוצרו מיד, כפי שהם, מכוח ציווי ה'.

תהילים קמ"ח:5 Psalms

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי הוּא צִוָּה וַנִּבְרָא:

Let them praise the name of the L-RD; For He commanded, and they were created.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8 וכמאדו"ל בקומתן נבראו

בתלמוד נאמר שכל מעשה בראשית נברא בקומתו. אדמו"ר הזקן מסתמך על כך כדי להראות שהצמחים ובעלי החיים נוצרו בצורתם הסופית.

ראש השנה י"א Rosh Hashanah

חולין ס' א:ט'-י"א-9:60a Chullin

מסייע ליה לרי' יהושע בן לוי דאמר ריב"ל כל מעשה בראשית בקומתן נבראו בדעתן נבראו בצביונם נבראו שנאמר (בראשית ב, א) ויכולו השמים והארץ וכל צבאם אל תקרי צבאם אלא צביונם דרש רבי חנינא בר פפא (תהלים קד, לא) יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו פסוק זה שר העולם אמרו בשעה שאמר הקב"ה (בראשית א, יב) למינהו באילנות נשאו דשאים קל וחומר בעצמן

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערות קה"ת

ראה ר"ה י"א, א. חולין ס, א. בתרס"ו שם ע' תצה מוסיף "מפני שהכל נברא במאמר וכפי שבא הציווי בהמאמר באופן בריאת הנברא כן נתהווה מהמאמר כו".

פסקה 3

9 וייצר ה' אלקים את האדם

"וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים". הפסוק מפריד בין יצירת הגוף לבין נתינת הנשמה.

בראשית ב':7 Genesis 2:7

וייצר ה' אלקים את־הָאָדָם עֹפֶר מִדֹּהָאָדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב', ז.

10 שעה ראשונה צבר עפרו

התלמוד מפרט את שעותיו של אדם ביום הראשון: בשעה הראשונה נאסף עפרו, בשנייה נעשה גולם, וכן הלאה. מכאן שגופו התקיים זמן מה בלי נשמה.

סנהדרין ל"ח ב:2 Sanhedrin 38b:2

אמר רבי יוחנן בר חנינא: שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁעוֹת הָיוּ הַיּוֹם. שָׁעָה רִאשׁוֹנָה – הוֹצֵבֶר עֲפָרוֹ, שְׁנִיָּה – נַעֲשֶׂה גוֹלָם, שְׁלִישִׁית – נִמְתָּחוּ אֲבָרָיו, רְבִיעִית – נִזְרָקָה בוֹ נֶשְׁמָה, חֲמִישִׁית – עָמַד עַל רִגְלָיו, שִׁשִּׁית – קָרָא שְׁמוֹת, שְׁבִיעִית – נִדְּוָגָה לוֹ תְּנָה, שְׁמִינִית – עָלוּ לְמִטָּה שְׁנַיִם וְיָרְדוּ אֶרְבָּעָה, תְּשִׁיעִית – נִצְטָוָה שְׁלָא לֶאֱכֹל מִן הָאֵילָן, עֲשָׂרִית – סָרַח, אַחַת עָשָׂר – נִידוֹן, שְׁתֵּים עָשָׂר – נִטְרַד וְהִלָּךְ לוֹ, שְׁנָאָמֶר: "אָדָם בִּיקָר בַּל יָלִין".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סנהדרין לח, ב.

11 גלמי ראו עיניך

"גלמי ראו עיניך". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כתיאור של שלבו חסר החיים והבלתי מעוצב של אדם, לפני שנכנס בו הנשמה.

תהילים קל"ט:16 Psalms 139:16

גִּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל־סִפְּךָ כָּלֵם יִכְתְּבוּ יָמַי יָצָרוּ וְלוֹ אֶחָד בָּהֶם:

Thine eyes did see mine unformed substance, And in Thy book they were all written— Even the days that were fashioned, When as yet there was none of them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהילים קלט, טז. בתרס"ו שם ע' תצה מוסיף "גולם הי' מוטל אדה"ר מסוף העולם ועד סופו כו". וראה בקונטרס ומעיין מאמר טו פרק א.

פסקה 4

12 שהרי הגוף שלו נמוך במדרגה

שם מציין הרבי הרש"ב שאף שתורה אור מסביר שגוף האדם נמוך מגופי בעלי החיים, שהם מבחינת צומח, משום שהוא דומם, הרי שמצד הנשמה הנפש המדברת נעלית בהרבה מן הנפשות של החי והצומח.

הערת קה"ת

בד"ה סמכוני תר"ס ע' פד "הגם שבתו"א מבואר שגוף האדם למטה במדרגה מגופי הבע"ה שהן מבחינת צומח וגוף האדם הוא דומם כו"מ מ"ה הרי מצד הנפש הרי הנפש המדברת הוא גבוה הרבה מנפש החי ונפש הצומחת כו"ע"ש.

13 גופו של האדם היה חסר חיים עד שה' נפח בו נשמה; בכך מתבטאת השפלות שבמקור גופו.

בראשית ב':7 Genesis 2:7

וַיִּיצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עֹפֶר מִדֹּהָאָדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

14 בכחינת — עד שאח"כ ויפח באפיו כו'

שם מוסיף הרבי הרש"ב שגוף האדם לא נברא באמצעות מאמר, כפי שנבראו שאר הנבראים: "נעשה אדם" אינו ציווי כדוגמת "יהי אור", אלא תיאור האופן שבו האדם עתיד להיווצר. מאחר שגופי בעלי החיים נבראו יחד עם נפשתייהם, עליהם להיות בערך נפשתייהם; גוף האדם, שנעשה מן העפר, הוא דומם.

בראשית ב':4 Genesis 2:4

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עָשָׂה ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the L-RD G-d made earth and heaven.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב', ד. בתרס"ו שם מוסיף "הרי שגופו לא נברא במאמר כמו גופות שארי הנבראים, ומ"ש נעשה אדם הרי לא נאמר יהי אדם כמו יהי אור יהי רקיע או כמו תוצא הארץ כו', כ"א הוא כמו סיפור דברים שיהי' התהוות האדם באופן כך וכך כו' ונברא גופו עפר מן האדמה ולא הי' בו נפש החיונית כ"א נעשה מן העפר והי' גולם בלי שום חיות ואח"כ ויפח באפיו נשמת חיים כו' שזהו בחי' שפלות אל האדם לגבי שארי בע"ה, ומוכן מזה שגופו הוא למטה במדרגה מגופות הבע"ה, דהרי גוף האדם הוא בכחי' דומם שהרי נעשה מעפר כנ"ל וגופי הבע"ה מאחר שנבראו יחד עם נפשם צ"ל שהם בערך זל"ז דאלי"כ איך יתהווה יחד". וראה שם בארוכה. ראה במאמרי אדה"צ פרשיות ע' טז.

15 מוכחר כנבראים

נוסח חלופי: "הנבראים" במקום "כנבראים", כלומר "המוכחר שכנבראים"; המשמעות אינה משתנה.

הערת קה"ת

בהגהת ר' אשר: הנבראים.

16 אחור וקדם

"אחור וקדם צרתני". אדמו"ר הזקן מפרש שהאדם הוא גם האחרון וגם הראשון בין הנבראים.

תהילים קל"ט:5 Psalms 139:5

אֲחֹר וְקָדָם צָרַתְנִי וְתִשֵּׂת עָלַי כִּפְכָּה:

Thou hast hemmed me in behind and before, And laid Thy hand upon me.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

בראשית רבה ח':א1 Bereshit Rabbah 8:1a

ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. רבי יוחנן פתח: (תהלים קלט): אחור וקדם צרתני וגו' אמר רבי יוחנן: אם זכה אדם, אוכל שני עולמות, שנאמר: אחור וקדם צרתני, ואם לאו הוא בא ליתן דין וחשבון, שנאמר (שם): ותשת עלי כפכה. אמר רבי ירמיה בן אלעזר:

שו"ה הוי"ה — שאין לו גידול

שם נוסף שהדומם מקביל לה"א האחרונה של שם הוי", כמו האותיות שהן "דומם".

הערת קה"ת

בתרנ"ד ע' רנו נוסף "והוא נגד ה' אחרונה דשם הוי", וכמו אותיות שהן דוממין כו".

פסקה 5

הגוף שבו הוא בחי' צומח

הנקודה שגוף בעל החיים שייך לדרגת הצומח נזכרת שם

הערת קה"ת

נזכר בהמשך תער"ב סעי' קמה.

22

אבל הם סמוכים זה לזה

דיון מקביל באור התורה של הצמח צדק, שאליו מפנה ההערה

הערת קה"ת

ראה לקו"ת קרח נב, ג. אוה"ת יתרו ע' א"ב.

פסקה 6

23

ולכן — עם הגוף כאחד

שם מוסיף הרבי הרש"ב שגם למלאכים יש גוף ונפש שהם בערך זה לזה, בדומה לצומח ולחי; ואילו באדם הנפש היא המדרגה העליונה ביותר, מדבר, והגוף הוא הנמוכה ביותר, דומם, ולכן הם רחוקים זה מזה

הערת קה"ת

בסה"מ תרנ"ד שם "וכמו בצומח וחי גופם ונפשם בערך זל"ז ולכן יצאו כאחד ממאמר א', כמו"כ מלאכים גופם ונפשם בערך זל"ז . . . משא"כ באדם גופו ונפשו רחוקים זמ"ז, דהנפש הוא בחי' היותר עליונה מדבר דוקא והגוף הוא דומם בחי' היותר תחתונה".

פסקה 7

24

דהאדם הוא תכלית הבריאה

מצוין בהערות קה"ת כמקור לעיקרון שהאדם הוא תכלית הבריאה

זח"א רה, Zohar I, 205bb

הערת קה"ת

ראה זח"א רה, ב. וראה גם מו"נ ח"ג פ"ג. האמונות והדיעות לרס"ג מאמר ד' פ"א. ובארוכה באוה"ת פ' בלק ע' איכה ושם מציין לעבודת הקודש חלק התכלית פ"א ופרק כג ופרק סג. וראה גם סה"מ תשי"ח ע' 136.

פסקה 8

25

ועד"מ כשצריכים להגביר . . הנקרא ליווע"ר

המשל מובא שם בשם המגיד: "כשמרימים את הקורה התחתונה של בניין, הבניין כולו מתרומם"

הערת קה"ת

במאמר אדה"ז ענינים ע' תה ובאוה"ת ענינים ע' שכו מביא זה בשם המגיד ז"ל וז"ל: "כשמגבیهין עץ התחתון מהבנין אזי נתעלה כל הבנין כולו". ראה גם בספר השיחות תנש"א כרך ב ע' 758 הערה 80.

26

ידבר עמים

"ידבר עמים תחתינו". אדמו"ר הזקן מפרש את "ידבר" במשמעות של הנהגה, כך ש"מדבר" — האדם המדבר — פירושו מי שמנהיג ומעלה את

בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, אנדרוגינוס בראו, הדא הוא דכתיב: זכר ונקבה בראם. אמר רבי שמואל בר נחמן: בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, דיו פרצופים בראו ונסרו ועשאו גביים, גב לכאן וגב לכאן. איתכון ליה, והכתיב: ויקח אחת מצלעותיו! אמר להון: ...

"And G-d said: Let us make Man in our image, in our likeness, and let them dominate over the fish of the sea, and over the birds of the heavens, and over the animals, and over all the earth, and over every crawling creature that crawls upon the earth" (Genesis 1:26). "And G-d said: Let us make Man in our image, in our likeness." Rabbi Yohanan began: "Back and front [aḥor vakedem], You shaped me..." (Psalms 139:5) – Rabbi Yohanan said: If a person merits, he partakes of two worlds, ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

תהלים קלט, ה. וראה ב"ר פ"ח א'. ראה באוה"ת כרך ו תתרנא, ב. בתרס"ו שם "דמדד הגוף הוא אחר למע"ב ולמטה מכולם כו", ומצד הנשמה הוא קדם למע"ב שקדום לכולם כו' הרי דנפש וגוף האדם ה"ה רחוקים ומובדלים זמ"ז לגמרי דנפשו הוא בתכלית העילוי ומצד גופו הוא שפל במדרגה מכולם כו', ובכדי שיתחברו שני דברים רחוקים כאלו על זה אמר ויפח באפיו נשמת חיים דהיינו דבכדי שנפש האדם שהיא בצלם אלקים יבוא ויתלבש בגוף חומרי השפל במדרגה בתכלית כו' מוכרח להיות ע"י מדרגה גבוה ביותר וזהו"ע הנפיחה בכח דמאן דנפח מתוכו ופנימיותו נפח מבחי פנימיות ועצמות וא"ס, דהיינו מבחי שרשו ומקורו. . . ע"ש עוד.

17

ד' בחי' דצח"ס

מאמר העוסק גם הוא בארבע הבחינות דומם, צומח, חי ומדבר

תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים 38:7-8 Tanya, Likkutei Amarim

ל"ח:ז-ח"י

וְדָרָךְ כָּלָל, נְחָלְקוֹת לְאַרְבַּע מְדֻרְגּוֹת: דּוֹמָם, צוֹמֵחַ, חַי, מְדַבֵּר כְּנֶגֶד דִּי אוֹתוֹת שֶׁם הַיּוֹ"ה בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁמֶמְנוּ מוֹשְׁפָעִים. וְכֵמוּ שְׁאִין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן הֶהָאָרָה וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוֹת שֶׁבְּדוֹמָם וְצוֹמֵחַ, לְהֶהָאָרָה וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוֹת הַמְּלֻבָּשֶׁת בְּחַי וּמְדַבֵּר, אֵף שֶׁכּוֹלֵן אוֹר אֶחָד שֶׁהוּא בְּכַחֲנִית הַסֵּתֶר פְּנִיִּם, וּמְלֻבָּשׁ בְּלִבּוֹשׁ אֶחָד בְּכוֹלֵן שֶׁהוּא לְבוֹשׁ נֹגֵה, כִּךְ, אִין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן כָּלָל בֵּין הָאֵרֶת וְהַמְשָׁכַת אוֹר־אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא פְּנִימְיוֹת וְצוֹנוּ יִתְבָּרַךְ בְּלִי הַסֵּתֶר פְּנִיִּם ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע' בד"ה חביב אדם בספר המאמרים תש"ג ע' 162. ראה תניא פל"ח.

18

שו"ה הם — ועשבים

שם נוסף שהצומח מקביל לוא"ו של שם הוי", שכן המדות גדולות מקטנות לגדלות.

הערת קה"ת

בתרנ"ד שם "נגד וא"ו דשם הוי' שהמדות צומחין מקטנות לגדלות כו".

19

שו"ה הם — החי הרוחני

שם נוסף שהחי מקביל לה"א הראשונה של שם הוי', בינה, שהיא בחינת "חיים", כפי שנאמר על חוה: "אם כל חיי"

הערת קה"ת

בתרנ"ד שם: "נגד אות ה' ראשונה דשם הוי' דבינה הוא בחי' חי כמ"ש בחוה אם כל חיי" ע"ש עוד.

גלמי ראו עיניך

מתפרש כשלב שבו אדם הראשון היה חסר חיים ולא מעוצב, לפני שנופחה בו נשמה.

תהילים קל"ט:ט"ז Psalms 139:16

גְּלָמִי רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל־סִפְּךָ כָּלָם כָּתְבוּ יָמִים יָצָרוּ וְלוֹ אֶחָד בָּהֶם:

Thine eyes did see mine unformed substance, And in Thy book they were all written— Even the days that were fashioned, When as yet there was none of them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ויפח

הנשמה נופחה באדם רק לאחר שגופו נוצר.

בראשית ב':ז' Genesis 2:7

וַיִּצָּר ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עֹפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 12

33

וייצר ה' אלקים

בפסוק על יצירת האדם מופיעים שני השמות, הוי' ואלקים; אדמו"ר חזקוני מפרש את כל השמות כביטוי לכוח הנדרש לתיבול הנשמה והגוף.

בראשית ב':ז' Genesis 2:7

וַיִּצָּר ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עֹפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 13

34

ולהבין בתו' ביאור

נוסח נוסף של קטע זה, כנראה הנוסח שנרשם בידי אדמו"ר האמצעי.

הערת קה"ת

הנחה אחרת [כנראה הנחה כ"ק אדה"א] במאמרי אדה"ו פרשיות ע' כב. בארוכה בתו"ח בראשית כג, ב. הגהות באוה"ת בראשית כרך ו תתרנב, ב (מלקו"ת לג"פ פרשיות). נמצא בגוכתי"ק הצ"צ בבוך מאמרים משנת תקע"א-ב.

35

וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ואח"כ ויפח באפיו נ"ח. גוף האדם נוצר תחילה מן העפר, ורק לאחר מכן נפח בו ה' נשמת חיים.

בראשית ב':ז' Genesis 2:7

וַיִּצָּר ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עֹפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הבריאה כולה.

תהילים מ"ד:ד' Psalms 47:4

יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וְלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ:

He subdueth peoples under us, and nations under our feet.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מז, ד. ראה גם לקמן נו, א. סח, ב. פב, ג.

פסקה 9

27

כי נעוץ תחלתו בסופו

בנקודה זו המאמר מפנה לקטע המאוחר יותר במאמר, המסביר שמחכמה ולמטה נמשכת השתלשלות של עילה ועלול.

הערת קה"ת

בסה"מ תרל"ג ע' רעג ובסה"מ תרנ"ג ע' רכב מציינים כאן למה שנתבאר לקמן ד, ג כי מחכמה ולמטה הוא בחי' השתלשלות.

28

נעוץ תחלתו בסופו

"סופן נעוץ בתחילתו ותחילתו בסופו", נאמר על עשר הספירות. אדמו"ר חזקוני משתמש בכך כדי להסביר את הקשר בין המדרגה הגבוהה ביותר לנמוכה ביותר.

ספר יצירה א':ז' Sefer Yetzirah 1:7

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתו ותחלתו בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

The decade of existence out of nothing has its end linked to its beginning and its beginning linked to its end, just as the flame is wedded to the live coal; because the L-rd is one and there is not a second one, and before one what wilt thou count?

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

פסקה 10

29

דכתיב בחכמה יסד ארץ

"ה' יסד את הארץ בחכמה; כונן את השמים בתבונה". אדמו"ר חזקוני קורא את הפסוק כמקור הארץ, הדומם, בחכמה, ושל השמים, הצומח, בבינה.

משלי ג':י"ט Proverbs 3:19

ה' בְּחִכְמָה יָסַד־אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתִבְנוּנָה:

The L-RD by wisdom founded the earth; By understanding He established the heavens.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ג, יט.

פסקה 11

30

ובחכמה יסד ארץ

הארץ, המדרגה הנמוכה ביותר, נוסדה בחכמה, הגבוהה ביותר; ואילו השמים — בתבונה.

משלי ג':י"ט Proverbs 3:19

ה' בְּחִכְמָה יָסַד־אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתִבְנוּנָה:

The L-RD by wisdom founded the earth; By understanding He established the heavens.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

And G-d said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

לפי שכלו יהולל איש

"לפי שכלו יהולל איש". אדמו"ר הזקן מביא פסוק זה כדי להראות שרגשותיו של אדם נובעים מהבנתו.

משלי י"ב:ח' Proverbs 12:8

לְפִי־שְׁכָלוֹ יִהְיֶה־אִישׁ וְנִעְוָה־לֵב יִהְיֶה לְבוֹז:

A man shall be commended according to his intelligence; But he that is of a distorted understanding shall be despised.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי יב, ח.

בד"ה בכ"ה בכסלו

מאמר חנוכה ה'ה' בשאלה מדוע נקבע זכר הנס באמצעות נרות, ומסביר את עניין המנוחה והקטורת שבמקדש; אדמו"ר הזקן מפנה אליו כדי להבחין בין האותיות לשכל.

הערת קה"ת

לקמן כט, א.

שו"ה החי' — עמו

נוסח חלופי: "עמו כו", בתוספת "וכו"

הערת קה"ת

בגובותי"ק הצ"צ: עמו כו.

עם היותה בחי' מדבר שהוא למעלה בערך גם מן החי

הצמח צדק מציין שמאמר זה מבאר שנפש האדם היא מחכמה עילאה, ולכן "אדם" הוא חכמה; ובמקומות אחרים, שבהם "אדם" מתפרש כרצון, הכוונה היא שאבא מקבל ממזל ומעצב את אותיות הרצון.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת דרושים לר"ה ע' א' שלו שכאן נתבאר שנשמת האדם הוא מבחי' ח"ע, א"כ בחי' אדם הוא חכמה, ומה שנתבאר שאדם הוא רצון "היינו כי אבא מקבל ממזל ונוצר אותיות רצון" ע"ש.

פסקה 18

ההפרש שבין מלאכים ונשמות

שם מסביר אדמו"ר הזקן שגופות המלאכים הן "דבר" שנברא מחיצוניות הכלים, ואילו נשמות המלאכים באות מ"נשיקין" ונשמות בני האדם מייחוד ז"א ונוקבא.

הערת קה"ת

ראה אגה"ק ס" כ (קל, א). ביאורו"ז לכ"ק אדהאמ"צ ב, א. צח, ג. לקו"ת שה"ש לט, ד. אוה"ת בראשית א קלו, ב. ענינים ע' קנ. ושם מבאר כי המלאכים נלקחים מחיצוניות הכלים ולכן אין להם תורה, אבל נש"י נלקחים מפנימיות הכלים ולכן יש להם תורה ע"ש.

47

המלאכים נק' בשם חיות ובהמות

שם מוסבר שהמלאכים נקראים חיות ובהמות משום שאין להם בחירה חופשית ואהבתם ויראתם טבעיות להם; משום כך הצדיקים גדולים מהם

תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים 39:1-2 Tanya, Likkutei Amarim

ל"ט:א-ב

ומפני זה גם כן, נקראים המלאכים בשם חיות ובהמות, כדכתיב: "ופני ארץ אל הימין וגוי לפני שור מהשמאל וגוי", לפי שאינם בעלי בחירה,

פסקה 14

36 האותיות הן בחי' דומם

קטע נוסף בלקוטי תורה המתייחס לאותיות כאל בחינת "דומם", שאליו מפנה ההערה.

הערת קה"ת

ראה גם בלקו"ת חקת נח, א. תו"ח בראשית יט, ד ואילך. ד"ה חביבין ישראל תרצ"ו. איזהו חכם תשי"ב פ"ה. לקוטי שיחות ח"ו ע' 113 הערה 54.

פסקה 15

37 כי היא היתה אם כל חי

אדם קרא לאשתו חוה "כי היא היתה אם כל חי". אדמו"ר הזקן מחיל זאת על בינה, האם העליונה, שהיא בחינת "חי"

בראשית ג':20 Genesis 3:20

וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיְתָה אִם כָּל־חַי:

And the man called his wife's name Eve; because she was the mother of all living.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ג, כ.

38 והחכמה תחי

"החכמה תחיה בעליה". מכאן שגם חכמה נקראת "חי"

קהלת ז':12 Ecclesiastes 7:12

כִּי בָצַל הַחֲכָמָה בָּצַל הַכֶּסֶף וַיִּתְּרוֹן דַּעַת הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעָלֶיהָ:

For wisdom is a defence, even as money is a defence; but the excellency of knowledge is, that wisdom preserveth the life of him that hath it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ז, יב.

פסקה 16

39 שו"ה ומתדבקים — עצמותן

נוסח חלופי: "עצמיותן" במקום "עצמותן"; המשמעות זהה.

הערת קה"ת

בגובותי"ק הצ"צ: עצמיותן.

40 כולד . . דירך אמו

העיקרון התלמודי שלפיו העובר הוא "ירך אמו", כלומר חלק מגופה. הדבר ממחיש כיצד המדות, כשהן בהעלם בתוך השכל, מאוחדות עמו

גיטין כ"ג 23b Gittin 23b

הערת קה"ת

גיטין כג, ב. וש"נ.

פסקה 17

41 תוצא הארץ נפש חיה

גופות בעלי החיים ונפשותיהם יצאו יחד מן הארץ באמירה זו

בראשית א':24 Genesis 1:24

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמָּה וְרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אָרֶץ לְמִינָהּ וְיִהְיֶיכֶן:

וַיִּרְאֵתָם וְאֶהְיֶתָם הִיא טְבָעִית לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּ"רַעֲיָא מְהִימְנָא" פְּרַשְׁתִּי פִנְחָס. וְלִכְּנֵי מַעְלֵת הַצַּדִּיקִים גְּדוּלָּה מְהִימָה, כִּי, מְדוּר נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים - הוּא בְּעוֹלָם הַפְּרִיָּא, וּמְדוּר הַמַּלְאָכִים - בְּעוֹלָם הַיְצִירָה. הַגָּהָה וְהִיָּנוּ בְּסֵתָם מַלְאָכִים, אֲבָל יֵשׁ מַלְאָכִים עֲלִיוֹנִים בְּעוֹלָם הַפְּרִיָּא שֶׁעֲבוּדָתָם בְּחִילוֹ וּרְחִימוֹ שְׁכָלִיִּים, כְּמוֹ ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)
הערת קה"ת

ראה תניא רפ"ט. וראה גם אוה"ת תבא ע' תתש.

48 פני ארי אל הימין

בחזון יחזקאל, לחיות הקודש של המרכבה יש פני אריה מימין ופני שור משמאל; לכן המלאכים נקראים בשמות בעלי חיים

יחזקאל א':10 Ezekiel

וְדַמּוֹת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אֲרִיָּה אֶל־הַיְמִין לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מִהַשְּׂמֹאל לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־נֶשֶׁר לְאַרְבַּעַתָּם:

As for the likeness of their faces, they had the face of a man; and they four had the face of a lion on the right side; and they four had the face of an ox on the left side; they four had also the face of an eagle.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

יחזקאל א, י.

49 מגוף ונפש ונקי חומר וצורה

בתניא, פרק מ', מצוטט רבי חיים ויטאל, שלכל המלאכים יש חומר וצורה.

הערת קה"ת

ראה תניא פרק מ.

50 שגופם רוחני יותר

שם אומר אדמו"ר הזקן שהמלאכים נבראו עם נפש וגוף בבת אחת, וגופם הוא לבוש לכוחם הרוחני, ואילו נפש האדם היא מן העליונים וגופו מן התחתונים.

הערת קה"ת

ראה במאמרי אדה"צ ענינים ע' קסז "ומה גם שבראיאתם בא כאחד נשמתם וגופם בבת א' שגופם לבוש הכח הרוחני שבהם, מש"כ האדם נשמתו מן העליונים וגופו מן התחתונים"

19 פסקה

51 וכמ"ש הרמב"ן

המקור לדברי הרמב"ן שגופות המלאכים עשויים מהיסודות הרוחניים של אש ואוויר.

הערת קה"ת

בסוף שער הגמול. מובא גם בהפירוש על הרמב"ם פ"ח מהל' תשובה. ראה אוה"ת בראשית כרך ג תקנו, ב. דרך מצותיך סא, ב. סה"מ תרמ"ג ע' עא.

52 עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט

"עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט". בעקבות הרמב"ן, אדמו"ר הזקן מפרש את הפסוק כתיאור של גופות מלאכים העשויים מאוויר ומאש רוחניים.

Psalms 104:4 תהילים ק"ד:ד

עֲשֵׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לוֹהֵט:

Who makest winds Thy messengers, the flaming fire Thy ministers.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

שמרוחניות שני היסודות אלו אש ורוח

גופות המלאכים מתוארות שם כעשויות "מהיסוד הפשוט של האוויר ומהיסוד הפשוט של האש".

הערת קה"ת

ראה בלקו"ת ברכה צח, א "מיסוד הרוח הפשוט ומיסוד האש הפשוט". וראה גם בהמשך חייב אדם לברך פרק יא נדפס בסה"מ תרל"ח ע' קיג.

54 מחנה מיכאל . . מחנה גבריאל

מצוטט בהערות קה"ת בקשר למחנות מיכאל וגבריאל.

Zohar III, 118b זח"ג קיח, ב

Tikkunei Zohar, Tikkun 70 - 123a:1 תקו"ז תיקון ע

... א"ל אֲחִי עַל אֱלֹהֵי"ת דְּעַלְתָּ עַל כָּל הָעֲלֹת, וְעַלִּיהָ אָמַר אִיּוֹב (אִיּוֹב ה' ח) אֲנִי אֲדַרֹּשׁ אֶל א"ל, אֶל אֱלֹהֵי הָאֱלֹקִים, וְכַד רָכִיב עַל א"ל אֲשֶׁתְּמוֹדֶעִין לָקַח כָּל אֱלֹקִים, וּמִן־דְּעָעִין מִנִּיה, וְכַל מַלְאָכָא דְּאֶתְקְרִיאָו בְּהַאי א"ל כְּגוֹן מִיכָאֵל גְּבִרְיָאֵל, כְּלָהוּ מִן־דְּעָעִין מִהַאי א"ל דְּאִיהוּ אֱלֹהֵי הָאֱלֹקִים, וּמֵאֵן דְּקָרָא לֹון בְּקָה, מִיָּד עֹנִין לָקַח בְּכָל שַׁעְתָּא, וְהָכִי כָּל מַלְאָכָא דְּאֶתְקְרִיאָו קְלִין בְּשָׂמָא דִּיהוּיָהּ, כָּל מֵאֵן דְּקָרָא לֹון בִּיהוּיָהּ בְּעַלְתָּ עַל כָּל הָעֲלֹת מִיָּד עֹנִין לָקַח בְּקָלִיהָ, דְּעַלְתָּ עַל כָּל ...

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה זח"ג קיח, ב. ת"ז ת"י ע.

55 כי הנה תכלית הירידה

קטע שמתחיל כאן מצוטט שם

הערת קה"ת

קטע מכאן מובא בסה"מ תרל"ג כרך א ע' עדר.

56 ולכבודי בראתיו

"כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו". אדמו"ר הזקן מפרש את "כבודי" של ה' כביטול מציאות הנבראים לפניו.

ישעיהו מ"ג:7 Isaiah

כָּל הַנִּקְרָא בְּשִׁמִּי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יִצְרָתִיו אֶף־עֲשִׂיתִיו:

Every one that is called by My name, and whom I have created for My glory, I have formed him, yea, I have made him.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מג, ז.

57 בדי"ה פדה בשלום עזר"ת ע' צט כתב וז"ל

נכתב שם: נראה שכאשר הרמב"ם אומר שהמלאכים הם צורה בלא חומר, כוונתו שאין להם חומר של עשיה, אלא חומר רוחני.

הערת קה"ת

וני דכוונת הרמב"ם מ"ש שהן צורה בלא גולם היינו לא גולם דעשי אלא גולם רוחני, עכ"ל ע"ש. מובא גם בלקו"ת ברכה צח, א ובעוד כמה מקומות. וראה בלקו"ש ח"ט ע' 405. ובהסנמן במאמרי אדה"א בראשית ע' קיב. סה"מ תר"ם ח"א ע' רצב הע' 18.

58 והכלים הם בחי' יש חו"ב חו"ג

הסבר שם לדברים האמורים כאן, שהכלים הם בחינת י"ש: "כמה וכינה, חסד וגבורה".

הערת קה"ת

ראה בסה"מ תרל"ג כרך א ע' עדר ביאור בענין מה שמבואר כאן דהכלים דבי"ע הם בחי' יש חו"ב חו"ג. ע"ש.

שהיא גדולה מכם תחלה, אחר כך אני מדבר עמכם. כיון שדבר עם הקדוש ברוך הוא כל צרכו, אמר לפניו: רבון העולמים! צריך אני לדבר. אמר לו: הפטר בשלום, ה"ד: ויעל אלקים מעל אברהם. אמר ריש לקיש: האבות הן הן המרכבה, שנא': ויעל אלקים מעל אברהם. ויעל מעליו אלקים. (בראשית כה) והנה ה' נצב עליו:

"He concluded speaking with him, and G-d ascended from upon Abraham" (Genesis 17:22). It is taught: One who departs from another person, whether of greater or lesser stature, must take his leave from him. From whom do you derive this? From Abraham. On one occasion, Abraham was speaking with the Holy One blessed be He, when the ministering angels came to speak with him. He said to them: 'Let me first take my leave from the Divine Presence, which is of greater stature than you, then I will speak with ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

Zohar I, 210b, ר"י, ז"ל

Zohar III, 182a, קב, ז"ל

הערת קה"ת

ב"ר פמ"ו, ו. ז"ל, ר"י, ב. ז"ל, קב, א.

דאחא"ע מהגרון

הרבי מציין שם שהסדר הנכון הוא אחא"ע, ולא אהח"ע, ומציע שאפשר לבאר זאת על פי הוזהר ג, כג ע"א.

הערת קה"ת

ס"י פ"ב מ"א. ראה הערות ותיקונים לתנאי (קו, ב): אחח"ע, לא אהח"ע. וי"ל עפמשי"כ בזה"ג קב, א.

באגה"ק ע"פ ויעש דוד שם

האגרת על הפסוק "ויעש דוד שם" מסבירה שאותיות הדיבור מושרשות בנפש עצמה, ורק מתבטאות באמצעות חמשת מוצאות הפה.

Tanya, Iggeres HaKodesh 5:1, אגרת הקדש ה':א

ויעש דוד שם. ופירש בזה"ק הקדוש, משום שנאמר: "ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו כו", "ככה רבי שמעון ואמר: מאן עבד שמה קדישא בכל יומא מאן דיהיב צדקה למסכני כו".

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

ויעש דוד שם

הפסוק הפותח את אגרת הקדוש, אגרת ה', שאליו מפנה אדמו"ר הזקן.

II Samuel 8:13, שמואל ב ח:י"ג

ויעש דוד שם בשבבו מהכותו את־אֶרֶם בְּגִיא־מֶלֶח שְׁמוֹנֶה עָשָׂר אֶלֶף:

And David got him a name when he returned from smiting the Arameans in the Valley of Salt, even eighteen thousand men.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 28

68

בחכמה יסד ארץ

הארץ, מלכות, נוסדה בחכמה, והשמים, המדות, כוננו בתבונה; כעת מסביר אדמו"ר הזקן מדוע.

Proverbs 3:19, משלי ג:י"ט

ה' בַּחֲכָמָה יִסֵּד אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתִבְנוּנָה:

פסוקה 22

59

שו"ה ולכבש

נוסח כתיב חלופי: "ולכבוש" במקום "ולכבש"; המשמעות אינה משתנה

הערת קה"ת

בהגהת הרה"ח ר' אשר: ולכבוש.

60

עלו במחשבי

המדרש מונה דברים שקדמו לבריאת העולם, וביניהם שישראל "עלו במחשבה". אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להצביע על שורשן הנעלה של הנשמות.

Bereshit Rabbah 1:4, בראשית רבה א:ד

פסוקה 23

61

אם כל חי

הביטוי שנאמר על חוה מיושם כאן על מלכות דאצילות, כמקור החיים בכל העולמות התחתונים.

Genesis 3:20, בראשית ג:כ

וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיְתָה אִם כָּל־חַי:

And the man called his wife's name Eve; because she was the mother of all living.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

62

תוצא הארץ נפש חי

יש לקרוא כאן במישור עליון יותר: "הארץ העליונה", מלכות דאצילות, מוציאה את המלאכים, הנקראים "חיות"

Genesis 1:24, בראשית א:כ"ד

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תּוֹצֵא אֶרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וְרֶמֶשׂ וְחַיִּת־אָרֶץ לְמִינָהּ וְיִהְיֶיכֶן:

And G-d said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית א, כד.

63

הם המלאכים שנק' חיות. . כי הגוף שהוא בחי' צומח

הצמח צדק שואל שם: הרי גופות המלאכים עשויים מאש ומאוויר, שגם הם אינם מבחינת צומח

הערת קה"ת

באוה"ת פ' בראשית כרך ו בד"ה להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם סעי' ה (מלקו"ת לג"פ כה, ב) שלכאורה צ"ל הלא גוף המלאכים הם מבחי' אש ורוח שהם ג"כ אינם בחי' צומח. ראה גם אוה"ת תבא ע' תתש.

פסוקה 24

64

האבות שהן הן המרכבה

המדרש אומר ש"האבות הן הן המרכבה", כלומר הם כלים לנוכחות ה'. אדמו"ר הזקן מחיל זאת על המידות של אצילות, "החיות העליונות"

Bereshit Rabbah 47:6, בראשית רבה מ"ז:ו

ויכל לדבר אתו - תני, הנפטר מחבירו בין גדול בין קטן, צריך ליטול ממנו רשות. ממי את למד? מאברהם. פעם אחת היה אברהם מדבר עם הקב"ה, באו מלאכי השרת לדבר עמו. אמר להן: נפטר מן השכינה,

The L-RD by wisdom founded the earth; By understanding
He established the heavens.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

משלי ג, יט.

פסוק 29

69

אבא יסד ברתא

למילים האלה Zohar III, 248a הערת קה"ת מפנה ל

זח"ג רמח, אבא Zohar III, 248a

תקו"ז תיקון כא-4:5b:21 Tikkunei Zohar, Tikkun

וכד אית בישראל משכילים בחכמה דאיהי יי מחשבה עלאה. ידעין
לזרקא לה להאי אבנא דאיהי בת יחידה לההוא אתר דאתגורת בגין
דברתא באבא אתעבידת. הה"ד יי בחכמה יסד ארץ. בחכמה דאיהו
אבא יסד ברתא דאיהי ארץ הדום רגליו וההוא חוט דילה איהו וי.
דאבנא דאיהי תגא. עטר על רישיה עטרה דס"ת. ובגינה אתמר
ודאשתמש בתגא חלף איהו כתר תורה ודאי. דתלת כתרין אינון כתר
תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. וכתר תורה (נ"א וכתר שם טוב) על
גביהו.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

זח"ג רמח, א. רנו, ב. רנח, א. ת"ז תי" כא.

70

אבא יסד ברתא

"אבא יסד ברתא": חכמה, אבא, מייסדת ישירות את מלכות, הבת. אדמו"ר
הזקן מביא זאת כדי להראות שמלכות נמשכת הישר מחכמה ולא דרך
שרשרת ההשתלשלות.

ספר הזהר, פנחס ק"ח:תשנ"א-111:761-108:751 Zohar, Pinchas
ק"א:תשס"א

71

והחכמה תחיה

"והחכמה תחיה"; כאן מוסבר שהכוונה למדרגה השנייה שבחכמה, הנרמות
באות ה"א.

קהלת ז':י"ב Ecclesiastes 7:12

כי בצל החכמה בצל הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה:

For wisdom is a defence, even as money is a defence; but the
excellency of knowledge is, that wisdom preserveth the life
of him that hath it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

72

כתפארת אדם לשבת בית

"כתפארת אדם לשבת בית". הפסוק מקשר בין תפארת ל"אדם", בחינת
האדם הראשונה, שם מ"ה.

ישעיהו מ"ד:י"ג Isaiah 44:13

חרש עצים נטה קו יתארהו בשרד יעשהו במקצעות ובמחוגה יתארהו
ויעשהו כתבנית איש כתפארת אדם לשבת בית:

The carpenter stretcheth out a line; He marketh it out with a
pencil; He fitteth it with planes, And he marketh it out with
the compasses, And maketh it after the figure of a man,
According to the beauty of a man, to dwell in the house.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מד, יג.

פסוק 30

73

אדה"ר היינו בחיי ח"ע

הקטע מדבר על "אדם" כעל האחדות וההכללה של שלושת הקווים, ומסביר
שהאבות, המרכבה, הם חסד, גבורה ותפארת של אצילות, ששורשם
למעלה מן השכל; ההערה מפנה לשם כהקבלה בעניין מדרגת אדם

הערת קה"ת

ראה לקמן עג, א. ובאוה"ת פ' בראשית כרך ג תקסז, א ובלקו"ת לג"פ לה,
א. בספר הערכים-חב"ד ערך אדם הראשון הערה 10 מצויין שכאן בתו"א
משמע שזהו לפני החטא, אמנם ממ"ש באוה"ת ובלקו"ת לג"פ הנ"ל ובד"ה
חייב אדם לברך תרלי"ח פל"ו בענין אלף שנה, מוכח שהכוונה לאדה"ר
אחרי החטא.

74

בחכמה דוקא יסד ארץ

הארץ, מלכות והדומם, נוסדה בחכמה, ואילו השמים כוננו כתבונה בלבד.

משלי ג:י"ט Proverbs 3:19

ה' בַּחֲכָמָה יִסַּד־אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה:

The L-RD by wisdom founded the earth; By understanding
He established the heavens.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

75

וייצר ה' אלקים

את שני השמות שבפסוק המתאר את יצירת האדם מפרשים כאמצעי
לחיבור שבין חכמה למלכות.

בראשית ב':ז Genesis 2:7

וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִדֹּהַ־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נֶשְׁמַת חַיִּים
וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground,
and breathed into his nostrils the breath of life; and man be-
came a living soul.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 31

76

פני ארי

פני החיות הקדושות שבמרכבה; לכן המלאכים נקראים חיות ועופות.

יחזקאל א':י"ז Ezekiel 1:10

וְדָמוֹת פָּנֵיהֶם פָּנֵי אָדָם וּפָנֵי אֲרִיָּה אֶל־יְמִין וּפָנֵי שֹׁר
מִהַשְׂמָאוֹל לְאַרְבַּעַתָּם וּפָנֵי־נֶשֶׁךְ לְאַרְבַּעַתָּם:

As for the likeness of their faces, they had the face of a man;
and they four had the face of a lion on the right side; and
they four had the face of an ox on the left side; they four had
also the face of an eagle.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל א, י.

77

ונשמת אדה"ר כולל כל נש"י

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

שער המצות פ' תצא, שער הגלגולים הק' ו, ז, יב. שער הפסוקים בראשית
דרוש ג.

78 ונשמת אדה"ר כולל כל נשיי

האריז"ל מבחין בין נשמות שנכללו בנשמת אדם בעת בריאתו ("נשמות ישנות") לבין נשמות חדשות ממש.

שער הגלגולים ז'י"א-י"ב:11-12 Sha'ar HaGilgulim 7:11-12

... וכד זכה לשנת הכ', יהבין ליה נשמתא, וכדין כתיב עליה כי בן הייתי לאבי וכו'. מדבר במדרגה הראשונה, שהם הנשמות החדשות לגמרי, שמעולם לא נכללו בנשמת אדה"ר: המדרגה השלישית, והם הנשמות שנפלו בקליפות, אחר שחטא אדה"ר, אשר מהם היתה נשמת ש' בן אדם וזולתו, אשר אלו נקראים נשמות ישנות בכל הבחי' הנה הם גרועים מכולם, לפי שכיון שנשרו מן אדם, נפרדו לנצוצות ולחלקים רבים מחמת חטאו של אדם, ולכן באותו הפעם שהיו באדם, היו נקראות ישנות מגלגול אחר בלבד, וכאשר תבא איזו נשמה מהם מאז ואילך בפעם א' בגוף ...

Shaar HaGilgulim (Public Domain)

79 ונשמת אדה"ר כולל כל נשיי

האריז"ל אומר שכל הנשמות נכללו בתחילה באדם, וכשחטא נפלו איבריו והתמעטה קומתו.

שער הגלגולים י"ב:ב'י-ג'י:2-3 Sha'ar HaGilgulim 12:2-3

... ולמטה מהם היה מדרגה אחרת, והם הנשמות שנשתיירו כלולות בו, ולא נשרו ממנו, ואלו נקראים ג"כ חדשות, אבל לא בערך הראשונות הנו"ל. והנה כאשר אלו הנשמות שממדרגה ב', יבאו בגוף בגלגול, אחר שמת אדה"ר ונפרדו ממנו, עדיין אז יקראו חדשות. והטעם הוא, לפי שיצירת האדם הא' היתה בבחי' זווג עליון אחר באחר ולכן עד שתחזור לבא עם ההיא בבחי' זווג עליון דפנים בפנים, אז תקרא פעם א' שבאה לעולם, ונקראת חדשה, ואם גם אחר מיתת אדה"ר, לא זכתה הנשמה ההיא לבא פעם אחרת בעולם, אלא בבחינת זווג אחר באחר, ...

Shaar HaGilgulim (Public Domain)

32 פסקה

80 תוצא הארץ נפש חיה

יש לקרוא זאת הן למעלה (מלכות מוציאה את המלאכים) והן למטה (הארץ מוציאה את בעלי החיים, את גופם ואת נפשם יחד).

בראשית א':כ"ד Genesis 1:24

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתֵי־אָרֶץ לְמִינָהּ וְיִהְיֶה־כֵן:

And G-d said: 'Let the earth bring forth the living creature after its kind, cattle, and creeping thing, and beast of the earth after its kind.' And it was so.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

81 ועוף יעופף

"ועוף יעופף"; גם העופות יצאו עם גוף ונפש יחד, והמלאכים נקראים "עופות".

בראשית א':כ"ו Genesis 1:20

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יַעֲוֹף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רָקִיעַ הַשָּׁמַיִם:

And G-d said: 'Let the waters swarm with swarms of living creatures, and let fowl fly above the earth in the open firma-

ment of heaven.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 שזהו ענין ההפרש בין זיווג נשיקין

ההבדל בין "זיווג נשיקין" לבין זיווג גופני מוסבר שם בהרחבה.

הערת קה"ת

בארוכה נתבאר בביאה"ז לכ"ק אדמו"ר האמצעי א, ד. ובביאה"ז לצ"צ כרך ב ע' תריב. וראה גם בד"ה וביום שמחתכם תרנ"ו ע' רמז.

83 כונן שמים בתבונה

השמים (המדות) מתכוננים בתבונה, המתלבשת בהם כשם שהחי מתלבש בצומח.

משלי ג':19-3 Proverbs 3:19-3

ה' בְּחָכְמָה יִסְד־אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתַבּוּנָה:

The L-RD by wisdom founded the earth; By understanding He established the heavens.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84 יסודתה בהררי קדש

"יסודתה בהררי קודש". הרבי הזקן מפרש את "הררי קודש" כחכמה עילאה, יסודה של ה"ארץ".

תהילים פ"א:1 Psalms 87:1

לְבִנְיָקֶרַח מִזְמֹר שִׁיר יְסוּדָתוֹ בְּהַר־יִקְדָּשׁ:

A Psalm of the sons of Korah; a Song. His foundation is in the holy mountains.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Likkutei Torah

הפרשה החסידית

על המהדורה

Hebrew text of Torah Ohr and Likkutei Torah and their marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes): © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

likuteitorah.com. תורגם מהמהדורה האנגלית של CC BY-NC 4.0: ביאורים והערות המקורות. תרגום: CC BY 4.0.

דרך Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Shaar HaGilgulim (Public Domain).

כשלשון המאמר לצדו, (openai/gpt-6-luna-pro:batch), בעזרת בינה מלאכותית likuteitorah.com התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

· 5725 Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו · Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). למה ללמוד, וברכות הרבי. likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

© likuteitorah.com. או לספריית ליובאוויטש Sefaria מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל-

likuteitorah.com/he/torah-ohr/bereishis/4/ מתוך

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק